

వీలం
(కథా సంపుటి)

Vidwan Pydiyali
మొదలై
కృష్ణ

సుబ్బరామకృష్ణ

మణిమాలిక

౪

మూల్యం
అర్ధరూపాయి

ద్వితీయ
ముద్రణం

స్వభాను
వసంతం

విలం

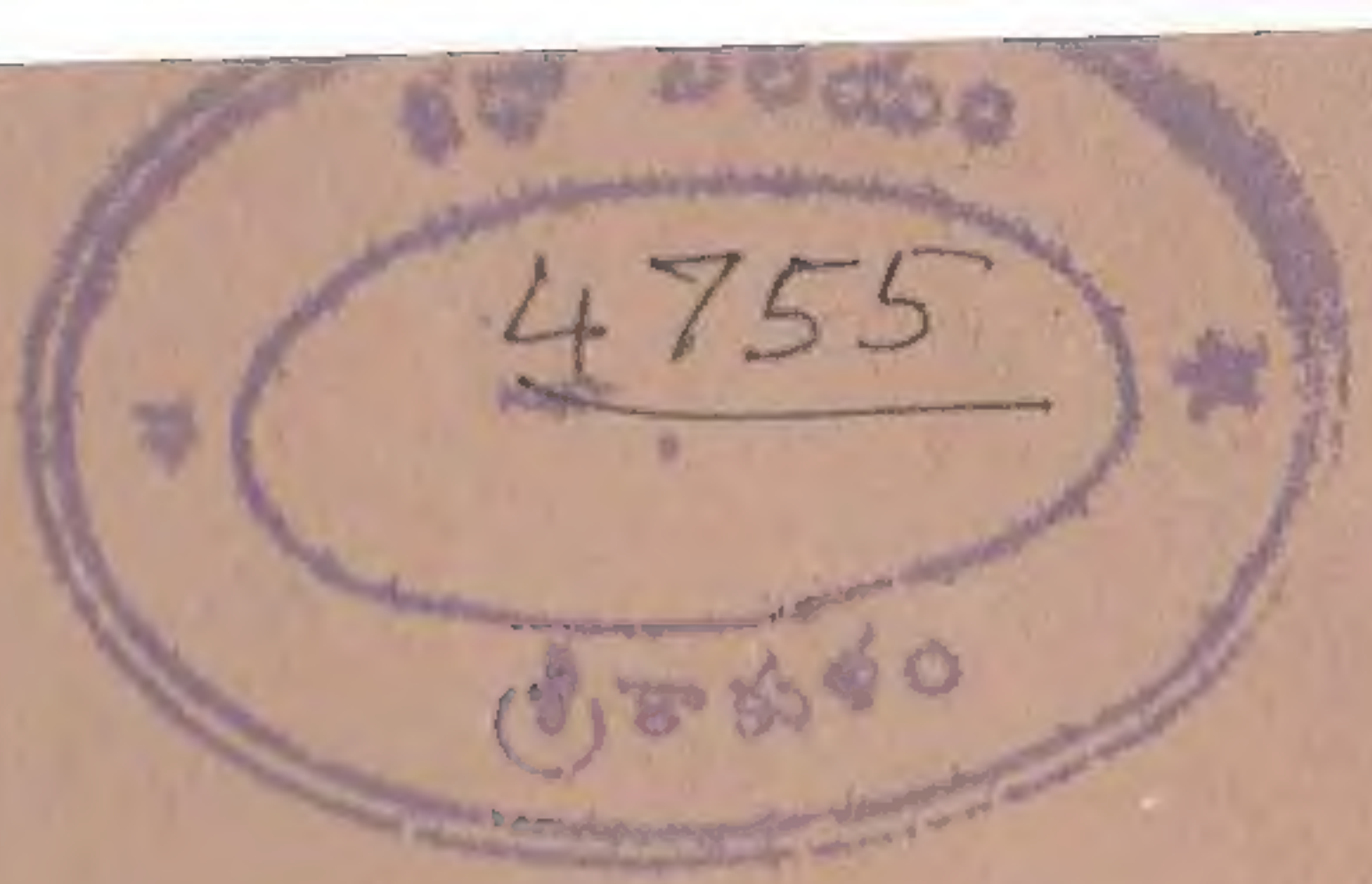

వి ద్వా క
పైడిపాటి

నాల్గు నెలలు కాలేదు, పుస్తకం వెలువడి.
నేను అనుకున్నట్టుగానే.... రసజ్ఞులైన ఆంధ్రుల
ఆదరాభిమానాలు రెండో కూర్పుకు గట్టి అవసరం
కలిగించై. అందుకై తెలుగునాటికి నా ధన్య
వాదాలు.

పుస్తకం చూచి తనంతట తానుగా మలి
కూర్పుకు చేయందిచ్చిన మిత్రుడు శ్రీ కోనే
మాధవరావుకు నే సర్వదా కృతజ్ఞుణ్ణి.

—పైడిపాటి విద్వాన్.

నీలం

‘మనియార్థ రున్ననండి’ అన్నాడు పోస్టుజవాను కవ
రిస్తూ. ఏదైనా పుస్తకాల బాపతేమో, సనుకుని “ఎంత?”
అన్నా. “పాతక రూపాయ లండి” అన్నా డతను. ఫారంమీద
సంతకం పెట్టి చూశాను. మిస్ నీలం, యం. బి. బి. యస్.
లాయడ్స్ రోడ్డు, గోపాలపురం అని వుంది. కవరు విప్పాను. ఫలానా
రోజు మెయిలులో బయలుదేరుతున్నానని వైరు చేశాను.

నీలం అసలు పేరు నీలవేణి. ఆ అమ్మాయి నేను, ఫోర్టు
ఫారం దగ్గరనుంచీ డివిజన్ మేట్సుము. అంతకుముందు క్లాస్
మేట్సుము మాత్రమే. ఫోర్టుఫారంలో కొచ్చేసరికీ ఆ అమ్మాయి
యికి 11, నాకు 14. అట్టెండెన్సు రిజిస్టరులో నా పేరుముందు,
ఆ పేరు తర్వాత. కాని నీట్సులోమాత్రం ఆ అమ్మాయి బెంచి
ముందు మా బెంచి వెనుక. ఒకసారి నేను నారంగోజులు సెలవు
పెట్టాను. మాసైన్సుమాస్టరు ఆర్కిమెడిస్ సూత్రం చెప్పారట!
ఇంకా ఏవో చెప్పారుట. నేను క్లాసులోకి కాస్త లేటుగా
కూడా వెళ్ళాను. ఆయన ఒక వరుసగా ప్రశ్నకు సమా
ధానం చెప్పలేని పిల్లలను బాదుకుంటూ వస్తున్నాడు.
నేను నుంచున్నా. ఆ వరుసలో తర్వాత వాణ్ణి నేనే. అదే
ప్రశ్న నన్నడిగారు. నేను వూరుకున్నా. చేయి చాప
మన్నాను. మీరు చెప్పినప్పుడు నేను వూళ్ళోలేనండి అన్నా.
“వీల్లేదు, అది సమాధానం కాదు, తర్వాత ఎందుకు తెలుసుకో
లేదు? నీవు సెలవపెట్టడానికి నే జవాబుదారా” అన్నాను.

“నేను వూరునుంచి యీ తొమ్మిది గంటల బండికేనండి
 వచ్చా”నన్నా. క్లాసంతా గొల్లున నవ్వారు. ఆయనకు అవిశ్వాసం
 కలిగింది. “మన్ని ధిక్కరిస్తాడా” అనే అహం ముందుకు
 వచ్చింది. “చేతులు రెండు చాపు” అన్నారు. చాపాను. నాకు
 దెబ్బలు తినడం అభ్యాసం లేదు. పైగా ఎవరన్నా కొడుతున్నా
 చూడలేను. రెండుచేతులమీదా రెండు అరడజ్జను వడ్డించారు.
 నేను కళ్ళు మూసుకునే వున్నాను. చాచిన చేతులు అల్లాగే
 వున్నాయి. ఒకవేలు దగ్గర చిట్టింది. పాపం ఆయనగుండె కరగి
 పోయింది. అంతటితో కొట్టడం ఆపేశారు. వెంటనే కుర్చీలో
 వెళ్లి కూర్చున్నారు. మిగిలిన విద్యార్థులను వరుసగా ప్రశ్నిం
 చనుకూడ లేదు. నేను కళ్ళు తెరిచాను. ఒక్క మాటుగా
 జొటజొట నీళ్ళు కారినై. ఆ కారడంలో నా కెదురుగా తిరిగిన
 నీలం కళ్ళనిండా నీలాలు చూశాను. మాస్టరుగారి ముఖాన
 నెత్తురుచుక్క లేదు. ఆయన కళ్ళకూడా చెమ్మగిల్లకపోలేదు.
 ఆపూటకు పాఠం చెప్పడం మానేశారు. నీమసున్నం
 చాకుతో చెక్కి అంటించారు. పిల్ల లందరూ ఆయన కుర్చీలో
 కూర్చుండగానే నెత్తురుచేతిని చూచి వెళ్లారు. ఆయనకు అభి
 మానం కలిగింది. ‘ఎవరైనా కొట్టాలని కొడతారా? ప్రిన్సిపుల్
 పాటించాలి. అత నంటే నాకేం పగ?’ అన్నారు. వెంటనే నీలం
 అందుకుని మంచిప్రిన్సుపల్ మాస్టారూ” అంది. నేను స్వీరూంత
 పోయాను. క్లాసంతా గొల్లుమని నవ్వారు. స్కూలు వదిలేరు.
 ‘నీ నోట్పుస్తకం ఇల్లా ఇవ్వవోయ్, కాపీచేసుకిస్తా’నన్నా.
 “నీవు వారం రోజుల దాకా వ్రాయలేవు. నీ పుస్తకం యివ్వు.
 నేను కాపీ చేసిస్తా” నన్నది నీలం. ఇది మా ప్రథమపరిచయం.

వేసవి పరీక్షలు దగ్గరకు వచ్చినై. నీలానికి లెక్కలూ,
 తెలుగు వ్యాకరణం కాస్త మందకొడి. నా లెక్కలపుస్తకం
 చూచి యిస్తానని ఒకరోజున తీసుకుంది. మళ్ళీ యిచ్చిన తర్వాత
 చూతునుగదా దాంట్లో ఒకచిన్న పుత్తరం వుంది. “నన్ను
 లెక్కలలోనూ తెలుగులోనూ నువ్వే ప్యాసు చేయించాలి.
 పరీక్షలు దగ్గరకు వచ్చినై. ఈలోపుగా యివి నాకు నువ్వు పచ్చే
 టట్టుగా చెప్పకపోతే గట్టిగా ఫేలైపోతాను. నువ్వు ప్యాసవు
 తావు. నేను యాక్లాసులోనే బహుశా యీ బెంచీమీదే
 వుంటాను.” నేను సమాధానం వ్రాయలేదు. ఉత్తరం చూడ
 నట్లుగా వూరుకున్నాను. మరురోజు ఒక సీరి ఏళ్ళ బ్రాహ్మణుడు
 మాక్లాసు వరండాలోకి వచ్చాడు. మా మాస్టారును ‘ఫలానా’
 కుర్రవాడిని ఒకమాట పిలవండి అని చెప్పాడు. మా మాస్టారు
 నాకు చెప్పడంతో నేను వరండాలోకి వెళ్ళాను. ‘ఇల్లా రావోయ్’
 అని ఇంకా దూరంగా తీసుకుపోయి నా వివరా లన్నీ అడిగి
 మీ వాళ్ళ నందరినీ నేను ఎరుగుదు నని చెప్పి, ఆఖరుకు “నువ్వు
 చిన్నవాడవు కనుక చెబుతున్నాను. నాయనా! ఒకమాట
 విను. విద్య తెలిసివుండి చెప్పకపోతే అడివిలో ప్రయోజనం
 లేని నృక్షమై వుడతాడని వుంది. కాస్త మా అమ్మాయిని
 పరీక్షలయ్యేదాకా దగ్గరవుండి చదివించుదూ. కలిసిచదవడంలో
 నీ చదువు గట్టి పడుతుంది” అన్నాడు. ఈయన బ్రాహ్మణుడు.
 నీలం కళావంతుల పిల్ల. నాకు వెంటనే ఏమీ అోచక “మీ
 అమ్మాయి ఎవ”రన్నా. “అహ! నీలవేణి! ఎరగవు”? అన్నాడు.
 “మాస్తరు గారికి ఎక్కువ విషయాలు తెలుస్తాయి. చెప్పే

నేర్పు వుంటుంది. పోనీ ట్యూషన్ చెప్పించండి” అన్నా. ఆయన చీకాకుపడి “అబ్బా! యీమాటలకేం లేద్దు. మా అమ్మాయి ట్యూషన్ వద్దంటోంది. తెలుగు మాస్టరుకు లెక్కలు రావు. లెక్కల మాస్టరుకు తెలుగువ్యాకరణం రాదు. అయినా ఒక గంట మొక్కతీర్చుకు పోతాడు. మీరిద్దరూఅయితే వచ్చేదాకా విషయాన్ని సంప్రదించుకోవడానికి వీలవుతుంది. చెప్పడం మరచిపోయాను నాయనా - తూర్పు వీధిలో డాక్టరుగారి సందు కవతలసందుమేడ. మీకు అంతరాయా లేమీ వుండవు. ఏదో పెద్దవాణ్ణి వచ్చి చెప్పానని గౌరవం అన్నా వుంచి రేపటినుంచి రా - నాయనా” అన్నాడు.

*

*

*

ఆమరుకోజు ప్రోద్బుధున నేను వెళ్లాను. నీలం వచ్చి నన్ను మేడమీదికి తీసుకువెళ్ళింది. గదిలోతివాసీమీద పరుపు పరచి వుంది. అక్కడ కూర్చున్నా. ఆ అమ్మాయి దాని కెదురుగా వున్న మరో పరుపుమీద కూర్చుంది. అవాళ శనివారము. స్కూలు లేదు. వడ్డీ లెక్కలో ఒకదానికి ఆన్సరు రాలేదు. అది వెంటనే నాకు యిచ్చింది. ఆఖరు పైప్పులో తప్పింది. ఆ తప్పు చూపించితే సర్దియైన ఆన్సరు వచ్చింది. ఇంతట్లో దర్వాజా తెరుచుకుని అవతలగదిలోంచి మడిబట్టతో వచ్చాడు వాళ్ళ నాన్న. ‘నాయనా! ప్రసాదం పుచ్చుకోమని కొబ్బరి ముక్కలు పెట్టాడు. తర్వాత ‘అమ్మా! యిదిగో’ అని ఆ అమ్మాయికి కూడా యిచ్చాడు. ఆయన మడి లక్షణం చూస్తే నా కాశ్చర్యం కలిగింది. ఆయన విచారంతో “ఇద్దరు

పెళ్లాలను చేసుకుంటే నాపటం నా నెత్తిని పొడిచి పోయారు, నాయనా! తర్వాత దీని తల్లికి కన్నెరికం పెట్టాను. అప్పటి నుంచి జీవితం ఇల్లాగే గడుస్తోంది; నాకు ఇది ఒక్క తే కూతురు, నాయనా!” అన్నాడు. “అబ్బ! పోనీయవే. చదువుకోనివ్వకుండా నువ్వొకటే” అంటూ కాస్త సిగ్గుతో మారాము చేసినట్లుగా అంది. “చదువుకోవే అమ్మా - చదువుకో - చదువుకో నాయనా! ఇద్దరూ చదువుకోండి” అని ఆయన వెళ్ళిపోయాడు.

*

*

*

ఇద్దరూ స్కూలుపై నలు ప్యాసయినాము. ‘తర్వాత ఏంచేస్తావోయ్’ అంది నీలం. పైకి చూపించి “ఆకాశం గగనం శూన్యం” అన్నా. ఏమిటి? ఇంటర్మీడియేట్ చదవ్వా?” అంది. ‘మావాళ్లు చెప్పించలేరన్నా.’ ముఖం చిన్నపుచ్చుకు పూరు కుంది. ‘దశానాం ఏకాదశ’ నేను చెప్పిస్తా, మీ రిద్దరూ కలిసి చదవండి **F. A.**’ అన్నాడు నీలం తండ్రి ప్రక్కగదిలోనుంచి. నీలం ఏనుగునెక్కింది. ‘Loyola’ లో జేరుదామోయ్’ అంది. నేను మాట్లాడలేదు. ‘ఏమిటోయ్, మనసిచ్చి మాట్లాడవూ!’ అంది నీలం. “మావాళ్లు అంగీకరించరు. నన్ను విడిచి వుండ లేరుకూడా” అన్నా. “ఎక్కడై నా ప్రవేశిస్తావా గుమాస్తాగా?” అంది. ‘చెయ్యి, వేళాకోళం చెయ్యి’ అన్నా. “తెలియ కడుగుతున్నానోయ్, పోనీ కవిత్వం వ్రాస్తున్నావ్ కదా! విద్యార్థు చదువుతావా” అంది. “ఏమో అంతా అయోమయంగా వుంది. నన్ను మాట్లాడించకు” అన్నా. నీలం కిక్కురు మనలేదు.

ఆ రాత్రి ఇద్దరం జట్కామీద సినిమాకు వెళ్లాం. నీలం మొహం పరీక్ష ఫెయిలయిన దానికంటే హీనంగా వుంది. రిజర్వుడులో కూర్చున్నాం. ఆవాళే కంసాలి యిచ్చిన వుంగరంమీద నీలం దృక్కులు ప్రసరించాయి. “ఏదోయ్ క్రొత్తవుంగరం వలె వుందే, బాగుంది. నీలజలం, దానిలో పద్మం, పైన మధుకరం, దానిలో పేకు, అంతా కవిత్వం” అంటూ తీసుకుంది. “ఇది ఇవాళే మా అమ్మ యిచ్చింది. చాలా విలువ గలరాయి” అని తనచేతి నీలపుటుంగరం చూడమని యిచ్చింది. ఉంగరాలు మారాయి. సినిమాలో నాయకుడు నాయికకోసం మంచి త్యాగంచేశాడు. నాయిక కేవలం పతిశీల. సినిమాఅయిం తర్వాత జట్కాలో వస్తూంటే “నేను కూడా చదువు మానేస్తా” అంది గద్గదస్వరంతో. ‘ఎందుకని’ అన్నా. ‘మూడుసంవత్సరాల సాహచర్యం’ అంటూ కంట నీరు పెట్టింది. “నీవు చదివితీరాలి- నాతో నంతేమిటి, పిచ్చితనం” అన్నా. “నేను జ్ఞాపకంవుంటానా మీకు?” అంది. “మీకు ఏమిటి?” అన్నా. బండి దిగింది నీలం. ‘రేపురాత్రి బండికి ప్రయాణ మంటున్నారు మా నాన్నా మా అమ్మా’ అంది. “రేపు పదిగంటలకు వస్తారే” అన్నా. జట్కా మా యింటికి నడిచింది.

*

*

*

మరురోజు 10 గంటలకు నీలం యిల్లు ఖాళి.

*

*

*

క్వీమ్మేరీస్ కాలేజీలో చేరిన తర్వాత ఒక వుత్తరం వచ్చింది. ఆ రోజున వర్షం రాత్రి వుండడంచేత పొద్దున్నే

అర్జుంటు ప్రయాణం తాకిం దని. నీలు వుంగరం నా దగ్గరే
వుండిపోయింది. తాను తర్వాత ఇక్కడికి వచ్చినప్పుడు తీసు
కుంటానని వ్రాసింది నీలం.

ఆ వుత్తరానికి సమాధానం 'వ్రాశాను. తర్వాత
కాకణాంతరాలచేత చాలా మార్పువలసివచ్చి ఒక పల్లెటూర్లో
వున్నా - మళ్ళీ ఆరు సంవత్సరాలకు మనియార్డరు - కవరు
ఒకేపర్యాయం రావడం.

*

*

*

సెంట్రల్ స్టేషన్ లో దిగాను. ఆవరణలో చూచాను.
మిస్. నీలం, యం. బి. బి. యస్. అనే బోర్డుగల కారు కన
బడింది. వెంటనే ఆ కారుదగ్గరకు వెళ్ళాను. 'మీరేనా ఫలానా'
అంటూ ఒక లేడీడ్రైవరు వచ్చింది. కారులో కూర్చున్నా-
క్షణంలో ఇంటిదగ్గర దిగాం.

*

*

*

“విన్నానోయ్ - నీవు ఒక గట్టి స్థానం కల కవివని అధుని
కుల్లో. నీవు యీ చదువు మానినందువల్ల నా కేమీ కించ
లేదు. విద్యవల్ల అసలు కలుగవలసింది ఆంతరంగికంగా జ్ఞానం
బహిరూపంలో ధనం. యశస్సుకూడా ఒకరకంగా బాహ్యమైన
దనే చెప్పవచ్చు. అట్టివి కలిగిననాడు మరొక చదువు దేనికి?
నేను మా అమ్మాయికి చదువుచెప్పించినందుకు విశేషం తృప్తి
పడడంలేదు. కాని కొందరికు ఉపకారం చేయడానికి అవ
కాశం గల వృత్తి అవడంవల్ల ప్రయోజనం లేకపోలేదు.
అమ్మాయి ఉబ్బు సంపాదించాలి అనే నియమం లేదు. ఏదో

నానుక వున్నది చాలు. మీరు మా అమ్మాయి వుత్తరానికి సమాధానం వ్రాయలేదేం?”

“నేను చోటు మార్చాను. అందుచేత నా కంద లేదు. నేను మళ్ళీ రెండువుత్తరాలు వ్రాశాను.”

“ఓహో అయితే అప్పుడు కలకత్తాలో వుండివుంటాం. మొన్న రేడియోలో మీ సుస్తకాల విమర్శ జరిగినతర్వాత హిందూలో రివ్యూ చూచినతర్వాత మీభోగట్టా తెలిసింది. సర్వీస్ చేయడం మా అమ్మాయి కిష్టంలేదు. పై వేటు ఆసుపత్రి ఫెచ్చింగు. ఎప్పుడు అక్కర లేదనుకుంటే అప్పుడే అది కూడా మా నెయ్యపచ్చు.”

‘బాగుంది’ అన్నా.

“బాబూ” అని కుర్చీ కాస్త దగ్గర జరుపుకున్నాడు.

“మా అమ్మాయికి జోడు కలుపుదా మని సంకల్పం” అని వూరుకున్నాడు.

నేను అప్రయత్నంగా “మీ అమ్మాయిని పెళ్లి చేసుకోవడానికి ఒక పాటివాడికి గుండె ఆనదు” అన్నా.

‘ఏం’ అన్నాడు ఆయన.

“ఆ-ఏమీలేదు. పిద్య, రూపం, ధనం, శీలసంపత్తి-పీటలో యీడుగా వుండాలికదా” అన్నా.

“ధనం - రూపం : ఇవి బాహిరమైనవి. అంతస్సు బాగుండాలి నాయనా! దయ సత్యం శౌచం వుంటే చాలు. చూడు, మీరిద్దరూ ఎల్లాఒకరిని ఒకరు అర్థం చేసుకున్నారో-

యావనప్రాదుర్భావం నుండే ప్రేమ చక్కని దోహదం
పొందింది నాయనా! నీవు స్వీకరించాలి” అన్నాడు.

“నేను వివాహితృణ్ణి, తేలును.” అన్నా.

“నా గీతాని. నీలానిది కూడా తేలును.”

“క్షమించండి. వేష్య నాకు యుష్టం లేదు.”

ఆయన పూరుకున్నాడు.

“అయినా నీ ప్రేమ నాకు తెలుసు.”

అయినా నీ ప్రేమ నాకు తెలుసు. ఆ సంగతి ఆయన కళ్ళల్లో
మాత్రమే తెలుస్తోంది.

“నీ ప్రేమ నాకు తెలుసు, నీకు తెలిసినవారు.”

‘ఇలా అనినా నీకు తెలిసినవారు’ అని అనుకుని పూరు
కున్నా.

“వేష్య నీ ప్రేమ నాకు” అన్నాడు.

‘చిత్త’మన విషయం’ అన్నా.

“నీకు చిత్త’మని గీ - నీ ప్రేమ అంటే ఏమిటి? పరుని
ప్రేమ అని అర్థం. నీకు ప్రేమ వివాహం అయితే కదా కావడం?
వివాహం లేనప్పుడు కన్యకాదా? కన్య సందరును కోరవచ్చును
కదా! వేష్య నిత్యము కన్యయే కదా! ఇతరములై న విషయా
లను అల్లా వుంచితే వేష్యతో వుండుట పాతకం మాత్రంకాదు.
నే నందువల్ల నే నా జీవితాన్ని ఇల్లా గడిపింది” అన్నాడు.

ఇంతలో నీలం ప్రక్కగదిలోనుంచి తలుపు తోసుకు వచ్చింది.
“కార్ రడీ” అంది.

నేను లేచాను. మెరీనాబీచ్ కి వెళ్లాం.

*

*

*

ఒక్క పావుగంట యిద్దరం మాట్లాడలేదు. “మీరు నన్ను చదువుకోమని ఆజ్ఞాపించారు. తర్వాత ఒక తెర మనయిద్దరిమధ్యా చాలారోజులు ఉండిపోయింది. ఒకరి ఉనికి ఒకరికి తెలియదు.”

“నిజం” అన్నా.

“మన ఉభయుల ఉంగరాలు ఏ ముహూర్తాన మార్పు కున్నామో—”

నేను ఊరుకున్నా.

“మీ కెంతమంది పిల్లలు” అంది నీలం.

“ఇద్దరు” అన్నా.

“తీసుకురాక పోయారా, ఒక్కరినన్నా?” అంది.

ఊరుకున్నా.

“మన హైస్కూలు జీవితంలో నాకు యీ రోజువరకు ప్రతి చిన్నవిషయం జ్ఞాపకముంది. చాలా మనోహరమైన రోజులు. చిలుక గోరుపంకల్లాగ ఉండేవాళ్ళం. నాకు మిక్కుల్ని వదిలి చదవడం ఇష్టంలేదు. చాలాకాలం బెంగగా వుండేది. క్రొత్తలో జ్వరంకూడా పడ్డాను” అంది.

“పాపం” అన్నా.

“ఈ సదికి కేవలం సముద్ర మిప్పుడు సన్నిహిత
మైంది” అని నా మీది కొరిగింది.

“నీలం - నాకు భార్య, ఇద్దరు పిల్లలూ వున్నారు. నీవు
ధనవంతురాలవు. నీ జీవితం కష్టాన్ని వరించడం నాకు బాగుండ
లేదు.”

“ఒకప్రక్క గంభీరమైన బంగాళాఖాతం, ఒకప్రక్క
విద్యాసమృద్ధులు మీరు. ఏదో ఒకటే శరణ్యం. నా హృదయం
ఆ వుంగరంతో ఆరోజునే మీకు సమర్పించా. నాకు వివాహం
అప్పుడే జరిగింది. కాని ఒక దైవికమైన ఎడబాటు కలిగింది.
ఆశాబంధంచేతనే నేను ఇన్నాళ్లు జీవించాను. సర్వము తెలిసిన
మీయందు ఒక జీవితం ఆధారపడి వుంది.”

నా హృదయం కరిగిపోయింది.

* * *

రాత్రి రెండుజాములు కావచ్చింది. నీలం నెమ్మదిగా
కాదు సడిపించి ఇంటికి తీసుకు వెళ్ళింది.

* * *

దా హా ౦

“నీ అధరోష్ఠరక్తిమ ఈ గులాబీకి లేదు సుమా!”
అన్నాడు శ్యామలరావు.

లలిత అప్పుడే అదరిన పెదవిని తడుపుకుంటూ తల వంచుకొని తేల్చిన కళ్లతో ఉద్యానవనంలో భర్త చూపిన గులాబీవంక చూస్తోంది. అదే సమయంలో ఒకమారుతం వచ్చి గులాబీ రెమ్మ నూగాడ చేసింది. ఆ స్పందనలో తదభిముఖుడై వచ్చే అళికుమారునికి స్వాగతం యిచ్చిం దా వికసి తారుణపుష్పం. ఆ దృశ్యాన్ని చూసిన లలిత ముఖంలో లజ్జావిలాసం, శ్యామలరావు ముఖంలో ప్రకృతిసౌందర్యోపాసనాతృప్తి గోచరించాయి.

వాయువు మళ్ళీ వెనక్కి వీచింది. భృంగస్వర్గ కాకుండానే వెనక్కి వెళ్లిపోయిం దా పుష్పం. ఆ వెళ్ళడంలో - ఎదురుగాలి వీవడంచేత బలవంతంగా వెనక్కి వెడుతూ పున్నట్టు స్పష్టమవుతోంది. వెంటనే అదృష్టవంతుడైన మరో అళికుమారుడు ఆ పుష్పసౌరభ్యానికీ సౌందర్యానికీ మనసు పడి దానిమీద వ్రాలాడు. ఆ గాలి పాటులో గులాబీపూవు చిందరవందరగా కదలినట్లు కనిపించింది. వాయువు స్తబ్ధమయింది. గులాబీ, భృంగం ముచ్చటగ వున్నారు. మొదటవచ్చిన తుమ్మెద గాలిసుడిలో ఏమయిందో.....

ఆ దంపతులు చూచా రా దృశ్యం.

‘ఎంత అదృష్టవంతుడవోయ్’ అనుకున్నాడు, వ్రాలిన

భృంగాన్ని చూచి శ్యామలరావు. రెండు కన్నీటిబొట్లు విడిచింది లలిత, అతనికి కనపడనీయకుండా.

*

*

*

పునస్సంధాన మొనసాగి మనసు విప్పి లలిత శ్యామల రావుతో మూట్టాడటంలేదు. ఆమె బాట తననానికి అలవాటు పడినట్లు. శ్యామలరావును గోచరించలేదు. ఆమె వేడి నిట్టూర్పులు పివ్వడం, తలనడు బొట్ట వచ్చడం వంటివి తడిసివుండడం చూడడంకాదు, ముట్టూ పడిందిగానడంలేదు కలిగిన బెంగగా అతడు నిశ్చయించుకున్నాడు. ఆమె గీ నీలయంతోను ప్రాపం రానీయకుండా ముట్టూ ముట్టూన్నాడు.

*

*

*

గోచరించ గడచి పోతున్నా. కాను ప్రేమించిన మోహాను డికి కాకుండా పోయింది; అందు పట్టిచేసుకున్న శ్యామలుడికి హృదయ మొనసాగింది. ఇలా.

శ్యామలును ఎక్కడ పోయింది.

పోయింది గీల చేతులు.

మీ నడుమ అలిసిపోయింది సుడిగుండాలు తిప్పు

తోంది.

మధ్యాహ్నం సమయం గంటల లపుతుంది. కిటికీచువ్వ ల్లోంచి ఉద్యానవనం వదిలి చూస్తూ గదిలో పర్యంకంమీద కూర్చుంది లలిత, అలవాటుచెక్కాంతో. ఆ గదికి నాలుగు గంటల దూరంలో ప్రవేశిస్తోడ వుంది. ఆ తర్వాతరోడ్డు. భర్త కిటికీ వచ్చాడు. ఆ సమయం తన హృదయాన్ని మెలి

వేస్తోంది. దుఃఖభారంతో జీవిత మంతా గడిపేకన్న ఒకటి, సారిగా త్యాగంచేస్తే... ప్రాణాన్నే... తాను ప్రేమించిన, తనను ప్రేమించిన మూర్తికోసం త్యాగం చేస్తే... తన జీవితానికి ధన్యత అనుకుంది. కాని వెంటనే గుండెల్లో ఏ మూల నుంచో “అది తప్పు సుమా” అని తెలిపే గీతం ఏదో అచ్యుతంగా ధ్వనిస్తున్నట్లు నిపించింది.

అప్పుడే ఆ గీతంనుంచే కాబోలు వరుసను అందుకొని అస్పష్టమైన అక్షరాలతో పరిచితకంఠనాదం వినవచ్చింది. ఆ కంఠనాదమే ఆమె మనఃఫలకంమీద ఒక రేఖా చిత్రం చిత్రించింది. వెంటనే వెళ్ళి ఆమె తలుపుగడియ తీసింది. సాట గాడు ఆఖరిపాదాన్ని పూరిస్తూ సందు మళ్లేడు.

వెంటనే తెరచాప కెదురుగాలి వేస్తే వచ్చి ఒడ్డును కొట్టుకున్న పడవకుమల్లే వచ్చి సోఫామీద కూలబడింది. “ఆత్మహత్య పాపమా!” తనకు నిర్ణయం కాలేదు. మనసా పరించిన వరుణ్ణి వదిలి తద్దృష్ట్యా అన్యపురుషుడితో సంసారం చేయడం పుణ్యమా!

ఒక్కసారిగా యీ వూహలో తన భర్త స్మృతి పథానికి వచ్చాడు. తాను ప్రేమించిన వ్యక్తికంటే మిన్నయైన దేహచ్ఛాయ, తననే కావాలని మనసా కోరి వివాహం చేసుకున్న వ్యక్తి—సంపాదనకల వ్యక్తి—ఒక్కమారుగా మనోనేత్రానికి గోచరించింది. తనవంక ఆత డిన్నాళ్ళనుంచీ ప్రేమతో చూచే చూపులనూ దానికి ఒదులుగా తాను చూచే జాలి చూపులనూ ఒక్కసారిగా వూహించుకుంది. తా నొక వ్యక్తికి

ఘోరాన్యాయం చేసినట్లు వెంటనే గోచరించింది. హఠాత్తుగా తన భర్త తాను ఉద్యానవనంలో కూర్చున్నప్పుడు చూచిన దృశ్యం జ్ఞప్తికి వచ్చింది. నోరుతేని ఆ పుష్పం పూరుకున్నది సరే - నోరుగల తాను మాత్రం చేసేదేమిటి? కారకత్వం ఆ పుష్పాని కెట్లాగై తే లేదో - తనకు అట్లాగే.....దానికి కారణమో.. సుడిగాలి. తనకో.....ప్రార్థమేమో!

పన్నెండు వసంతాలు గడిచిన ఒక బాలిక శ్యామల రావుగారి గుమ్మంలో నుంచునివుంది. దారే పోయే బైరాగి దృష్టి ఆ అమ్మాయిమీద పడింది. శిరఃకంపనం చేసి జీర గొంతుకతో తెమల్చుకొని తెమల్చుకొని అతడు ఏదో పాడు తున్నాడు.

ఆ బైరాగిదృష్టికి తాళలేకపోయింది ఆబాల. ఆ పాట వినగానే, లోపల చంటిపిల్లవాడి ముంగురులు దిద్ది జడవేస్తున్న లలిత కేదో హృదయంలో కలచినట్లయింది. వెనుక తా నాత్మ హత్య చేసుకో పోయేటప్పుడు తన హృదయగీతానికి అను పల్లవిగా ధ్వనించినదాని పోలిక వుంది యీ కంఠస్వరంలో. హృదయంలో అత్యంతమైన ఆందోళన కలిగింది. సగంలోవున్న జడ వదలి వీధిగుమ్మంలోకి తనకు తెలియకుండానే పరుగెత్తుకు వచ్చింది లలిత.

భ్రమా ప్రమాదము
భ్రమా ప్రమాదము
భ్రమ విడిచిన లేదూ

భ్రమా

అనే గీతాన్ని పూర్తిచేస్తూ ఆ బైరాగి సందు మల్లాడు.
ఆ మఠపులో ఆ బైరాగి భుజంమీద పున్నమూటతప్ప లలితకు
మరేమీ కనుపించలేదు. రెప్పపాటు నిలబడి నిట్టూర్పుతో
“ఇప్పు డిల్లా వెళ్లిందెవరే, వాసంతీ!” అంది బాల వంకచూచి-

“ఏమో - ఎవరోనే అమ్మా. బైరాగి-నావంక అదేదో
విధంగా చూసి పాట మొదలెట్టాడు” అంది వాసంతి.

మారు మాట్లాడకుండా ఇంట్లోకి వచ్చింది లలిత ఆమె
హృదయంలో ఒక పెద్ద తుపాను రేగుతున్నట్లుగా వుంది.

“గేదగి పూవును

కేల చూపగా

నాదనుకొనినాడ...

దేవా...

నా దనుకొనినాడ.

పూవును చూపీ

ముండను నాటితి

పోని మ్మిదియేగా...

దేవా...

అనేపాట కవ్విస్తోంది. తన హృదయాన్ని అరచేతిలో
పిండగలిగినట్లుగా వుండా పరిచితస్వరం. అది అతని గొంతు
కలో జీవమా! తన హృదయవీణపై తనకు తెలియకుండా
స్వరించే భావగీతమా! ఆహా! పుష్కరంనాటి స్థితి మరల
జ్ఞాపకానికి వచ్చిందే... ఆ హతాశుడైన అభాగ్యుడెవడో?

*

*

*

అది మండువేసంగి. ఎనిమిదిగంటలకే తలుపు తెరవడానికి శక్యం కాకుండా వుంది. పదిగంటలకు శ్యామలరావు, పిల్లలూ భోజనం చేశారు. లలిత వంటిల్లు సవరిస్తోంది. ఆ గాడ్పులోనే లీలగ మామిడిపళ్ళకేళ వినిపిస్తే తలుపు తీసికొన్ని మామిడిపళ్ళు కొన్నాడు శ్యామలరావు. కావడిపాడూ దప్పి తీర్చుకొని వెంటనే తలుపు ఓరగావేసి వెళ్లిపోయాడు. వట్టి వేళ్ళ తడిక లడ్డుండటంచేత శ్యామలరావు వరండాలోనే కూర్చున్నాడు. ఇంతలో వాసంతి తమలపాకులూ, వక్కలూ తెచ్చి, అక్కడ వుంచింది. తాంబూలచర్వణం చేస్తూ అత నింట్లోకి వెళ్లి శయనిద్దా మనుకుంటూ వుండగా- వీధివాకిట్లో- నిప్పులు చెరిగిపోస్తున్న వడలో—“అబ్బా! దాహం! దేవుడా! అనేకేక వినిపించింది. వెంటనే అతికష్టమీద అతడు వాకిట్లోకి వెళ్లి చూశాడు. ఒక బైరాగి బొబ్బ లెక్కన కాళ్ళతో తూలి పోతూ మళ్ళీ అల్లాగే కేకపెట్టాడు. శ్యామలరా వా అబ్బాయిని కమ్మని కేకేశాడు. సముద్రమధ్యంలో మునిగిపోతున్న వాడికి తెప్పకొయ్య దొరకినట్లుగా అతనికి ప్రాణం లేచివచ్చి తనకు తెలియకుండానే తన శరీరాన్ని శ్యామలరావుగారి వాకిట్లోకి జేరేశాడు.

“అమ్మా- వాసంతి - పాపం చల్ల ని మంచిసిల్లా అబ్బాయికి పోయవమ్మా - అట్లాంటివాళ్ళ ప్రాణం నిలిపిందే నిలవడం” అన్నాడు శ్యామలరావు.

బాగ్రిత సరచిన చల్లని మంచితీర్థం వాసంతి తీసికొని వచ్చి ఆ అబ్బాయి దగ్గరవున్న కమండలంలో మొగం ఒక

ప్రక్కకు త్రిప్పి పెదవి విరుస్తూ పోసింది. ఎంతో ఆప్యాయంగా త్రాగి డా పిసాసి.

“ఎవరవు నాయనా! పాపం! సంసారం విడిచిపెట్టడానికి కారణం ఏమిటి? ఏదో కష్టాలు అనుభవించిన వాడి మోస్తరుగా కనిపిస్తున్నావు” అన్నాడు శ్యామలరావు నెమ్మదిగా.

“అదంతా - ఒక భారతం లెండి - మళ్ళీ ఎందుకా గొడవ? మరచిపోదా మనుకున్నా మళ్ళీ సెల వేయడం మానలేదు. అలాగే యీ మధ్యకూడా—”

“మేము వినవచ్చునా?” అన్నాడు శ్యామలరావు.

“నా కింకా దాపరికం ఏమిటి- చెబుతాను. చెబితేనే కొంత భారం తగ్గుతుందేమో” అని అంటూ వాసంతి నంక చూసి కంపితస్వరంతో, ‘అమ్మా! కొంచెం దాహం వుంటే తెప్పిద్దా! నీ కడుపున పుడతాను’ అన్నాడు బై రాగి.

శ్యామలరావు వాసంతి వంకకు ఒకసారి చూడడంతో ఆమె చిక్కని మజ్జిగ ఒక గ్లాసుతో తీసికొనివచ్చి “కమండ లంలో పోస్తే చిలుమూరి పోతయ్యేమో” అంది.

“పోనీ-అదే అక్కడ వుంచ” మన్నాడు శ్యామలరావు. ఆ బై రాగి గ్లాసు నెత్తి ఆ మజ్జిగను రెండు గుక్కలుగా త్రాగి ఒక్క త్రాగుపును త్రాగి, చాలన్నట్లుగా తల వూపుతూ.

“ఈ దాహమైతే చల్లారింది కాని, అసలు నాలోవున్న దాహం చల్లారేది కాదు. అది జన్మపర్యంతం వుండవలసిందే అట్లా” అంటూ తన కథను ప్రారంభించాడు.

“అస లీ దాహం ప్రారంభించింది నా పద్దెనిమిదో ఏట. నేను పెళ్లికని మా బంధువులయింటికి వెళ్ళాను. అది విరియ పూసిన వసంతం. అళికుమారుల కోలాహలాలు మినుముట్టినై. మేజువాణి ప్రయత్నాలనీ - అవనీ, ఇవనీ అందరూ పెళ్లి సందట్లో వున్నారు. మే ముండే విడిదికి చాలా పెద్ద ఆవరణ వుంది. ఒకప్పక్క పంపూ, వేరొకప్పక్క నూయికూడా వున్నాయి. నూయి వున్న పక్క అరటి మొక్కలూ, కొబ్బరి మొక్కలూ, ముల్లలొట్లూ మొదలైన రకరకాల మొక్కలున్నాయి. వాటి గింకా దూరంలో ప్రహరీగోడకు దగ్గరగా సంపూర్ణ పచ్చిపూ మొగలీ వున్నాయి. ఒకరోజు సాయంత్రం ప్రకృతి సౌందర్యపిపాసినై న నేను ఆ ఆవరణలోకి వెళ్ళాను. అనుకోండే - అక్కడ - ఒక దివ్యసుందరవిగ్రహం గోచరించింది. సుమారు పన్నెండేళ్ళుంటాయి. విచ్చీ విచ్చని గులాబీపువ్వు. కూడాయిద్దరు పిల్లలుమాత్ర మున్నారు. మిగిలిన వేరంటా శృంతా మేజువాణి సందడిలో లోపల ఎక్కడో వున్నారు.

నేనూ ఆ అమ్మాయి వంచబోతున్న గులాబీరెమ్మదగ్గరకు వెళ్ళాను. ఆ రెమ్మమీదనే నేనూ చేయి వేయబోయాను. ఇంతలో ఆ అమ్మాయి సిగ్గుతో మెలిచిన భూభంగంతో వంచిన రెమ్మ వదలి పక్కనేవున్న గన్నేరుచెట్టు దగ్గరకు వెళ్ళబోయింది. ఆ వదలడంలో ఆ రెమ్మ వచ్చి నా చెంపకు కొట్టుకుంది. పూవు చివర వుండడంచేత పూవు తగలలేదు. రెమ్మకు వున్న ముళ్ళు కొంత బాధ కలిగించాయి. ఈ

దృశ్యాన్ని చూసి ఆమె వెంటనే వున్న బాలికలు ముత్యాల
సరం తెగిసట్లుగా నవ్వారు. ఆ అమ్మాయి వాల్లిద్దరివంక చురు
క్కున ఒక్కచూపు చూసి ముందరకు సాగింది. ముందు
కాలి పాదంమీద భారం మోపి ఒక్కసారిగా వెనక్కి
తిరిగి “ఊరికే అల్లా విరగబడి నవ్వకపోతే యీ పూలన్నీ
దేంట్లో పోస్తారు? పూలసజ్జ తీసుకురారాదూ, ఇంటికెళ్లి!”
అంటూ కసిరింది.

వాళ్లు నేను తీసుకొస్తానంటే నేను తీసుకొస్తానని
పంతాలు వేసుకొని లోపలకు పరుగెత్తారు. వాళ్ళు మలుపుతిర
గడం చూసి నావంక జాలిగా చూసిం దా అమ్మాయి “పాపం!
రెమ్మ తగిలిందా” అని న న్నోదారుస్తున్నట్లు—

“అమ్మాయి - మీ దీ వూరేనా” అన్నా రెండడు
గులు దగ్గరగా వెళ్ళి.

“ఊ” అంది ఇంకో అడుగు ముందుకేస్తూ ఆ అమ్మాయి.

“ఇదిగో పాపం - నువ్వు కోసుకోవాలనుకున్న పువ్వు”
అని చేతి కందించపోయాను.

ఆ అమ్మాయి ఏదో మాట్లాడబోయింది కాని ఏమన
డానికి తోచక వులిక్కిపడి ఇచ్చే పువ్వు వద్దనడానికి వీలులే
నట్లుగా పుచ్చుకుంది.

“మీ యిల్లెక్కడ?” అన్నా అక్కడున్న తీగెమల్లెను
వంచుతూ. “పైవీధిలో చివర డాబా” అంది గన్నేరు క్రింద
పువ్వు కోస్తూ.

తండ్రిపేరూ, ఆ అమ్మాయిపేరూ అడిగి తెలుసుకున్న
తర్వాత—

“మేజావాణికి వెళ్ళ నేడేం, అమ్మాయ్?” అన్నా.

“వెళ్ళాలి. అప్పుడే పు “అచెండ్లాడరు”

అంటూ “ఇందిరా - ఇందిరా”

అని తన పేరిట, పట్టావలసిన త్వరను సూచిస్తూ.

“అన్నట్లుగాను వ్యంగ్యంగానూ ను కడదా మని కాబోలు
యూ నన్నాహా మంతా”

అన్నా, అప్పుడు పుట్టి పరమాధానంకోసం నిరీక్షిస్తు
న్నట్లు.

ఆ అమ్మాయి అప్పుడు పుట్టి చిరునవ్వునవ్వుతూ శిరస్సు
వంచింది.

“నా స్వచ్ఛమైన హృదయగానంతా నీకే అర్పిస్తున్నా”
అన్నట్లుగా నేను కోరినమట్లుగాను దోసిలితో పట్టి “ఇవిగో”
అన్నాను నీకు. ఆ అమ్మాయి స్పందిస్తూన్న వక్షస్థలంపై న
పాముకుటుంబంవంటి పుట పరిచేసుకొంటూ “నే నిటివరకే నా
హృదయగా పుట్టించా” అన్నట్లు క్రిగంటిచూపులు తనదోసిలి
మీదుగా నా దోసిలికి ప్రసరింపజేసింది.

ఆ మధురక్షణాన్ని నిమిషమన్నా చేద్దామనేతలంపుతో
వేలిసంగున పూవు తో సద్గుతున్నట్లు నటిస్తూ ఆలస్యం
చేశాను.

తస్మయ్యుల మిద్దరం. ఆకు రాలు చప్పుడుతో ఆ పిల్లలు
వస్తున్నా రనుకొని నాకు తెలియకుండానే పూలు ఆమెచేతుల్లో
వివాహ సమయంలో భార్యచేతిలో తలఁబ్రాల్ పోసేటప్పుడు
పోందే సంతోషంకన్న పదిరెట్ల ఉత్సాహంతో - పోశాను.

మరు నిమిషంతోనే పిల్లలూ పూలసజ్జతో వచ్చారు.
చెట్లు చాలా అడ్డువుండడంచేత వాళ్లకే మేముగాని మాకు
వాళ్లుగాని కనిపించలేదు. నే అక్కడ వుండగానే-ముందర విని
పించిన అలికిడికీ ఆ అమ్మాయి త్వరగా రెండడుగు లేసి కొన్ని
గుబురుచెట్లకు అవతలనే వాళ్లను కలుసుకొని ఆ పూలు సజ్జతో
పోసింది. అక్కడనుంచే 'ఇవి చాలనుకొని' వారు వెళ్లారు.
నాకు దాహ మయినట్లుగా వుంది. ఆ దాహం తీరడంకోసం
పంపుదగ్గరకు వెళ్ళి మంచినీళ్ళు పుచ్చుకున్నాను. కానిడోహల
మీద పూహాలు సాగుతూవున్న నాకు దాహం తీరినట్లు
కనిపించలేదు.

*

*

*

మర్నాడూ ఆ వేళకే నేను ఆవరణలోకి వెళ్ళాను.
నాలుగుప్రక్కలా చూశాను. ఎవరూ కనిపించలేదు. నిన్న
వచ్చిననా శ్రీరోజునకూడా తప్పకుండా రావా అని నిబంధ
నేమో అని అనిపించింది నా ప్రాణానికి. ఎవ్వరూ కనపడక
పోయేసరికి నా గుండెను నాకు తెలియకుండా పాతాళ
లోకానికి కుక్కమూతివాళ్ళు గుంజేస్తున్నారేమో అని
అనిపించింది.

కానీ - సమాశ్వాసంగా పూటందేమో నని క్రిందటి రోజున మల్లెపూలు కోసితితో పోసిన ప్రదేశానికి కాళ్ళను నడిపించాను.

ఎల్లని పొడిచి, ఎల్లని బాగ్గీ, నల్లని వోణీతో మంద మందంగా పూలు కోస్తున్న పూబోజి కనిపించింది. ఆ అమ్మాయిని చూసినంత సంతోషం పుట్కిలింత లైంది

మరొక అమ్మాయి ముందుకు వేళాను. ఆ అమ్మాయి అభిముఖంగా వుంది.

ఇంతలో ఒక గంట కోయిల 'సహాయ'మని కూసి అదే కూతకు సత్తురు తూలుతుంది ఆ అమ్మాయి మీదుగా పిరి పోయింది. మరొక పిట్టిల్లుకు మళ్ళీ ఆ పిత్తరి పెనక్కి తిరిగి చూసింది.

‘ఇంత వాటిదంటు - వంచి, కోయిల కూతకు బెదరి అప్పుడే పదలిన గన్నేరు రెమ్మ దగ్గరకు, నేను కూడా వెళ్ళాను.

‘స్త్రీలు సహజభీరువు’లన్నా నవ్వుతూ.

“పాత్రీసూచన బాగా నిర్వహించింది కోయిల”

అంది దూరంగా జరుగుతూ ఆ పిల్ల.

“సాహిత్యం బాగా చదువుకొన్నా మని ధ్వనింపచేసే ప్రగల్భురాంధ్రు కూడా”

అన్నా, నే నొక గన్నేరు పూవు కోస్తూ.

“ఇందిర నడిగి తెలుసుకున్న తర్వాత ఎన్ని ధ్వన్యా లోకా లన్నా చేస్తారంది!—

ఆ అమ్మాయి, మరొక రెమ్మమీద చేయివేసి.

“మా తమ్ముడికి తినుబండారాలు పెట్టి నా విషయం కనుక్కున్నది ఒక అమ్మాయ్ - అని తెలుసుకున్న తర్వాత ఇందిర నడిగినా సుందరి నడిగినా” అన్న గర్వంగా.

“అవును- ఆ యింట్లోకి వెళ్ళే పిల్లలతో ఆడుకొమ్మని తమ్ముడికి ఇల్లు చూపించిన సంగతి విన్నా”మంది తల పూవుతూ.

“ఈ పుష్పం - ఇంకా ఎవరికి వాగ్దత్తం కాలే దనుకుంటా”నన్నా.

ఆ అమ్మాయి మాట్లాడలేదు.

‘వసికర్తతో పని సవరించే వ్యవసాయదారుకో, ఇరవై నాలుగు గంటలూ చాకిరితో కుమిలిపోమే గుమాస్తాలకో పరిణయం అవుతూ వుంటారు కళాప్రియలు, కోమలాంగులు’

అంటూ

“షాపం! అందలేదా - ఆగు ఆగు, నేను వంచుతాను” అని చివర రెమ్మనున్న గన్నేరు పూవును ఆ అమ్మాయికి అంది అందనట్లుగా వంచాను. ఆ అమ్మాయి ఆ పూవు నందుకో బోయే సరికల్లా ప్రమాదవశంచేత చేజారినట్లుగా ఆ రెమ్మను వదిలేశాను.

ఆ పూవు చికిలిస్తూ చివరను వెళ్లి కూర్చున్నది. గర్భాధానం పీటలమీద కూర్చున్న దంపతులను చూసి కిచకిచలాడే కన్నెకుమల్లే ఆ అమ్మాయి నిరాశ, సిగ్గు కనపరచే విశాలమైన నేత్రాలతో ఓరగా చూసింది. నేను

‘ఏమైనాసరే కోస్తా’ననే చూపుతో ఆ రెమ్మ నందుకొని మళ్ళీ
 ఆ అమ్మాయి దగ్గరకు ఆ పూవును చేర్చబోయేటప్పటికి ఆ
 అమ్మాయి కాళ్ళ ముసివేళ్ళమీద నిలబడి ఒకచేయి బాగా
 పైకెత్తి ఆ పుష్పాన్ని అందకోబోయింది. నేను కొద్దిగా పాదా
 లను లేపి ఆ పుష్పాన్ని ఆమెకు అంది అందకుండా వుండే
 స్థానంలో వుండి ఆమె పుష్పావయవిలాసం చూచి తనివితీరక
 అల్లుడి పున్నాను. ఆ అమ్మాయి నానంక చురుక్కున చూసి
 మరొక చెట్టువరకు సాగిపోయింది. నేనా పూవును త్రొంచి
 ఆ అమ్మాయిని మూట్ల కిందకుండా పూలసజ్జలో వేశాను.

ఆ పక్కనే వున్న జంట మల్లెను ఇద్దరమూ ఒకే
 సారి నమింపించాము. ఆమె ఒక మల్లె పూవును చూసి
 వెంటనే నన్ను చూసి కళ్ళల్లోనే నవ్వువెన్నెలల దాచుకొని
 పూలు కోయసాగింది.

“సికిలి సికిలీ పూల
 సిత్రాల మఱుపులో
 జంటమల్లెను నూసి
 యెంటనే నను నూసి

కళ్ళల్లో నవ్వింది నా రాణీ
 ఎన్నెల్లు ఒలికింది నా రాణీ

అన్నాడు ఒకశవి. ఎంత మధురమైన భావం” అన్నా
 నేను.

ఆ అమ్మాయి తొందరగా పూలు కోసింది.

‘అమ్మాయి - నీకు నేను భర్తనేనా’ అన్నా.

‘నాకే స్వాతంత్ర్యం వుంటే.’

అంటూ చరచరా నూతిదగ్గరకు నడిచింది.

నేను కలిసి వెడితే బాగుండదని కాసే పక్కడే వుండి ఏదో ఒక గడ్డిపూవును త్రుంచి నెమ్మదిగా వెళ్ళాను. ఆ అమ్మాయి నీళ్లు చేదతో తోడింది. అప్పుడే నేను దగ్గరకు వెళ్ళాను. ఆ అమ్మాయి చేయి అడ్డం పెట్టుకుని దాహం సగం తీర్చుకుంది.

ఇంతలో నే వెళ్ళి “నాకు కూడా దాహం అవుతోంది - మంచినీళ్ళు పోస్తావా, అమ్మాయి!” అన్నా.

ఆ అమ్మాయి మంచితీర్థంపోయడానికి చేద ఎత్తబోతూ నాలుగుప్రక్కలా చూసింది. ఇంతలో ఎవరో పురుషు డప్పుడే ఆ నూతికేసి వస్తున్నాడు. తానుకూడా పూర్తిగా దాహం తీర్చుకోకుండానే, పాదాలపై నీళ్లు క్రమ్మరించి పూలసజ్జతో ఇంటికి వెళ్లింది ఆ లలితాకృతి.

*

*

*

ఆ అమ్మాయి పల్ల వాంగుళులతో కాని తీరని దాహం నిలచే వుండిపోయింది నాలో.

*

*

తర్వాత...వాకబు చేస్తే...ఆ అమ్మాయి కయిష్టంగా ఏ గుమాస్తాకో ముడిపెట్టారని తెలిసింది.

*

*

*

ఆ దాహమే నన్ను బైరాగిని చేసింది అని కన్నీరు
నించాడు బైరాగి.

*

శ్యామలరావు “కాస్త అన్నం తీసుకొచ్చి పడెయ్యవే
ఆ అబ్బాయికి పాపం” అని లోపలకు కేక వేశాడు.

అప్పుడే మధ్యాహ్నం శలహారానికి కూడా పిండి రుబ్బి
నడవలోకి వస్తున్న లలితా కా కేక విసబడి వెనక్కి వెళ్లి అన్నం
తీసుకొచ్చింది.

ఆ బైరాగి ఆమెవంక చూడకుండానే నాల్గొంగులూ
సరిగా పెట్టుతున్నాడు. లలిత అన్నం పడవేయబోతూ వుంటే
తల పైకెత్తి హఠాత్తుగా కట్టెలే బిగుసుకుపోయి ‘లలితా’ అని
కేక వేశాడు.

*

*

*

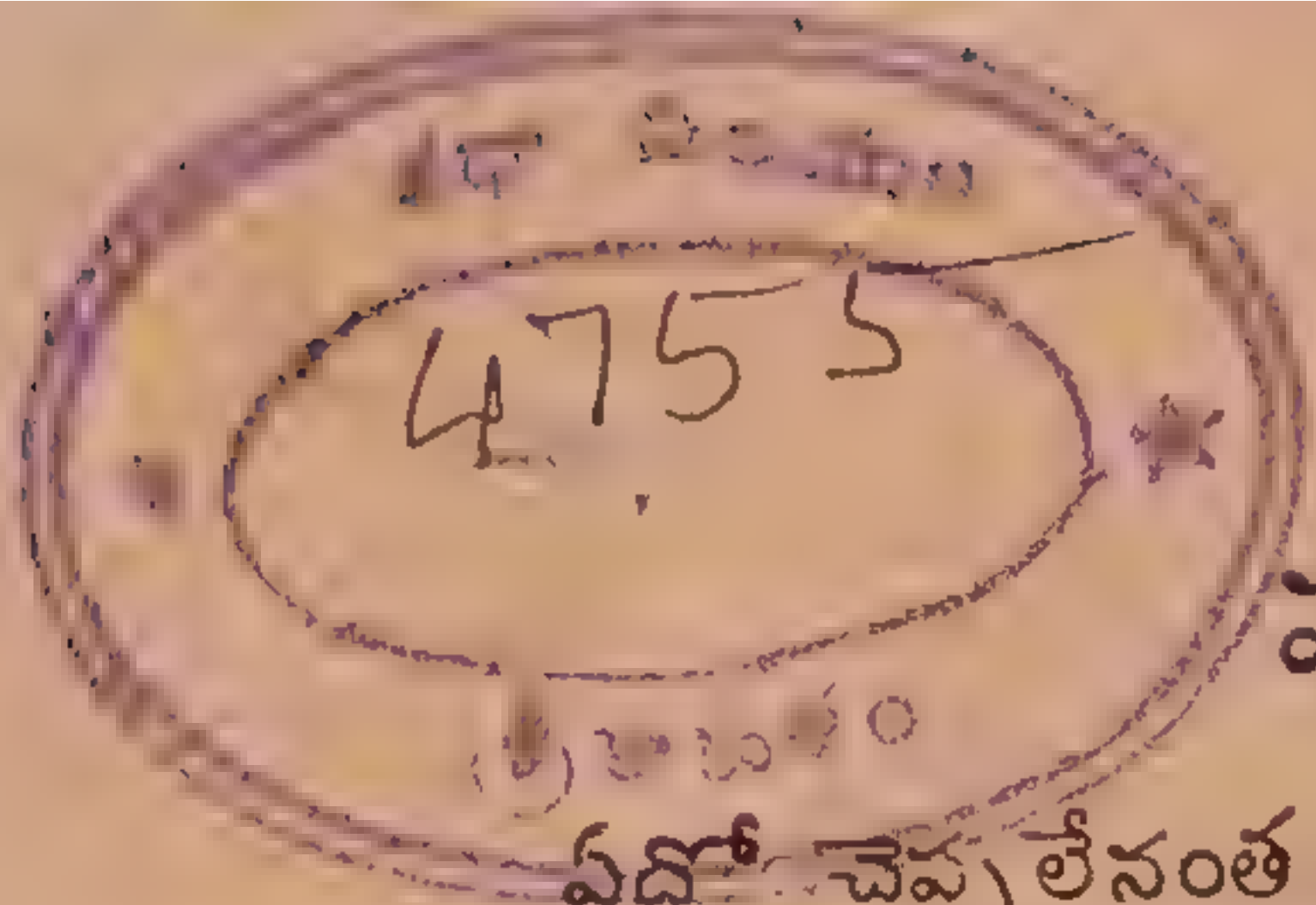
లలిత ఆ కంఠస్వరం గుర్తుపట్టి ‘మోహనా’ అంటూ
తనకు తెలియకుండానే విస్తరి జార్చి కొయ్యబారింది.

*

*

శ్యామలరావు నిర్విణ్ణుడై కదలలేదు.

*

పూర్ణం

ఏదో చెప్పలేనంత ఉత్సాహం, దానంతట అచే వచ్చిన గంభీరత అతనిని ఆశ్రియించినాయి.

‘తెలిసిందిలేవోయ్ పూర్ణం’ అన్నారు మిత్రులు హాసంగా.

మురిసిపోయారు తల్లిదండ్రులు, కోడలికడుపు అచిర కాలంలోనే ఫలిస్తుందని.

అసలే ఎత్తుబారీ కుటుంబం, అందులో శుభసూచకం.

చుట్టాలు రోజు కొక్కరుగా సూడిదలు పట్టుకొచ్చారు. వచ్చిన బంధువుల్ని పరామర్శ చేయడంలో తండ్రికి, నాకర్లకు ఎడతెరిపి లేకుండా పనులను పురమాయించడంలో పూర్ణానికి ఒక్క గడియకూడా ఊపిరి సలపడంలేదు.

నిత్యకల్యాణం పచ్చతోరణం - రోజూ విందులే.

పుట్టింటివారు ఘనంగా ఇచ్చారు సూడిదలు, ఏడవ మాసంలో వెంకటలక్ష్మి పుట్టింటి కెళ్ళింది.

*

*

*

పూర్ణానికి ఊహలమీద ఊహలు - పుట్టేది పిల్లయితే చిన్నతనంగా ఉంటుంది. ఆ! ఆడపిల్లట! అని ఇరుగూపారుగూ పెదవి విరుస్తారు. మగపిల్లవాడయితే, అది ఒక తీవి, ప్రతి సీలాటిరేవులోనూ ఫలానా అని చెప్పుకుంటారు, అందులో తొలిగా అయితే.

నవ్వుతారు కొందరు. పందొమ్మిదోమేట బిడ్డలతండ్రి
అయీ ఉంటారు. పిల్లవాడిచేత నాన్న అని అనిపించాలని
ప్రయత్నం చేస్తారు. వరసవాళ్ళు కోడిగాలు ఆడతారు.

అయితే ఏం? పిల్లవాడు ఉండంగా వుంటే, చక్కగా
బంతిపువ్వులే ఉంటే?

ఎవరివోడినాగా ఉంటాడో, ఈ విషయంలో మాలో
మాకు చిన్నపిల్లనెవరి ఉంటుంది.

అయినా పిల్లవాడు ఏం ప్రతీకగానే ఉంటాడు. పిల్ల
వాడికి తండ్రిప్రతీకాలు, పిల్లకి తల్లి ప్రతీకలు ఇది స్వభావం.

*

*

*

ఒక గొయ్యితోనూ తుభావ స్థానానం తీసుకువచ్చాడు,
శోభాభవంనుంది. పిల్లవాడినూ! పూర్ణం తల్లిదండ్రులు
అందరినీ ఎక్కోరూ. పైమూల సున్న పోలిక రూపాయల
కండవనా బహుముఖ వచ్చినవాడికి. పూర్ణం తండ్రిని ఒకటే
మెచ్చుకోడం వాడు.

పూర్ణానికి తల్లితండ్రి ఒక్క మూట చెప్పారు గదిలోకి
వెళ్ళి—

“ఏమిటమ్మా పిన్న” అంటి పక్కంటావిడ. అంతే!
ఊరంతా ఉప్పంటిపోయింది.

సముద్రములాగా ఏనంగనీ లోపల ఇముడ్చుకోలేరు
కొందరు.

పక్కంటికి వనివున్నా లేకపోయినా “కాస్త నిప్పుంటే
పెడుదూ” అని వెళ్ళి “వదినా విన్నావా, ఫలానావారి కోడలికి

పురుడొచ్చిందిట! మగపిల్ల వాడట. ఇంచక్కగా వుంటాడని”
కొందరు.

“అయ్యో, ఇదేమిటమ్మా పురిటితో ఊరగాయిబాడిలు
ముట్టుకున్నావు” అని పనిగట్టుకొని వెళ్ళిచెప్పేవారు కొందరూ.

చెరువుకి బట్ట లుతకడానికి వెళ్తు ఖాళీబిందెలతో వచ్చి,
“అత్తా, నువ్వు చెప్పకపోయినా తెలిసిందిలే, మగపిల్ల వాడటగా!
బాగానే వుంది. అయితే భారసాల ఎప్పుడూ!”

“ఎప్పుడో అప్పుడు. భారసాల కేమొచ్చే, చెంబెడు
నీళ్లు సలక్షణంగా పోసుకుంటే అంతేచాలు. అయితే అప్పా,
బావపేరేనా?” అని మరొక ఆవిడ అందుకొని అంటూంటే—

“ఏసరు మసిలిపోతోంది - విన్నా పెద్దమ్మా, మనమ
డటగా, మధ్యాహ్నం వస్తా” అని మడినీళ్ళబిందెతో ఇంటికి
దేడుతూ గుమ్మంలోనుంచే కేక వేసింది ఇంకొకావిడ.

“పూర్ణవడీ? బై టికిరావడంలేదేం?కొంటెతనంగా ఇంట్లో
దూరేడూ, (గదిలోకి వెళ్ళి)‘ఒరేపూర్ణా! అమ్మ అమ్మ అమ్మ
అల్లరన్న అల్లరా నీదీ. నడకం వొంగుతుందిలే, మీ అబ్బ
యితో చెప్పి నీబుగ్గలు ఇల్లా సాగతీయిస్తా” అంటూ బుగ్గలు
పట్టుకుంది ఒక వృద్ధవితంతువు.

“నీ ఇష్టం వచ్చిన బట్టలు కొనక్కో అబ్బాయి, పిల్ల
వాడికి వొత్తులూ అవీ చేయించు, మంచి చీరేదై నా పుచ్చుకో
నాయనా! ఏలూరు వెళ్ళి” అన్నాడు పూర్ణం తండ్రి.

నెలలోపల భారసాల. సబంధుకంగా పూర్ణం బయలు

దేరాడు. వెంకటలక్ష్మీకూడా ఏకైక పుత్రిక. శోభాపురంలో అదా మగా అందరు భోజనాలికి. భారసాలపెళ్ళికొడుకుకోసం ఎదురు చూస్తున్నాడు.

తనలోని శాసన నిర్ణయాలలోనుంచి చూడనట్లుగా - తనప్రతి బింబం, అచ్చంగా తన ప్రతిబింబం-చూడడం పూర్ణం.

అంతా కూడా పూర్ణం. అంతమందిలో, వీటలమీద తానూ తన వందలలక్ష్మీ (అంతమందిలో పెరిపాటు); ఏ మహా కవీ అయిన అయినా, ఏ పుష్పాలో, బాహ్యప్రపంచాన్ని విస్మయించి ఏకాగ్రతతో చూడేస్తూ, అర్థనిమిలిత నేత్రుడైతే ఏమిటాను. అయితే, అర్థం అనుకున్నాడు.

అందులో, జనాంతికం.

“అయ్యో, పరిమితం పరిమితం అనుకున్నా మే. రెండేళ్ళగా! చట్టాలే ముందుగా, ముందా వా! వెంకటలక్ష్మీ మొగుడు? చెబుతా! నీవు ఆనాటి పట్టలేకపోయాను. చాటంత వెన్నుపట్టి అతనిని” అంది ముగ్ధమీద వేలేసుకుని ఒక పూర్వసువాసిని.

“చాటే రోజులో. ఎవరోనా పిలిచి బాగుండదు. ఏమనుకుంటారు? నీరుడి దృష్టికి పల్లరాళ్లు పెగులుతాయిట” అంది ఒక చంటిపిల్లతల్లి ఆమెకి మందిరిస్తూ.

“బావుండమ్మా, బావుంది. ఇది మరీ బావుంది. నేను మాత్రం ఏమన్నా నీమిటి?” అంటూ గాలిపటమల్లే ఇంకో చోటి కెళ్ళింది, నూతనంగా కాపరానికి వచ్చినపిల్ల మెడలో

గొలుసు మెలికలు తీస్తూ, 'ఈ గొలుసు మీ పుట్టింటివాని చేయించిందేనా' అని అడగడానికే కాబోలు.

ఆ సాయంత్రం ఎవరో "ఇడుగోనయ్యా నీ కొడుకు. ఓహో! ఏమందంగా ఉన్నాడు ! పోలిక లేక్కడికిపోతాయి?" అంటూ పిల్లవాణ్ణి తీసుకొచ్చి ఇవ్వబోతే సిగ్గుతో "నాన్న చేతి కియ్యి, అమ్మాయి! నే చూశాలే" అంటూ తండ్రిచేతి కిప్పించాడు పూర్ణం.

మరుగోజు ప్రయాణం స్వంతడోకి. అందరూ ముందర బయలుదేరారు. ఇంట్లో అందరితో వెళ్లివస్తా నని చెప్పి పూర్ణం గుమ్మందాకా నడిచాడు.

మళ్ళీ వెనక్కి వచ్చి గదిలో తనమూర్తిని మళ్ళీ ఓమాటు చూశాడు, చేతుల్లోకి తీసుకొని. ఇతరైవరూ లేకుండా చూసి ముద్దుపెట్టుకున్నాడు. ఒక అవ్యక్తమైన ఆనందానుభవం. (అంతకుముందు ముద్దుపెట్టుకోవడానికే ముహూర్తం దొరకనే లేదు) ఎవ్వరూ లేకుండా చూసి మళ్ళీమళ్ళీ ముద్దుపెట్టుకున్నాడు.

"ఏం-అంత ముద్దువస్తున్నాడు పాపం!" అనే వెంకట లక్ష్మి పరిహాసంతో మనస్సు వెనక్కి, కాళ్లు ముందరకూగా పూర్ణం బయలుదేరి తల్లిదండ్రుల్ని కలుసుకున్నాడు.

*

*

*

"అడుగోనయ్యా - మీ అబ్బాయి వస్తున్నాడు" అంటూ పూర్ణంతో కోడిగాలు.

ఏ మాత్రమూ సమ్మనట్లు నిర్లిప్తతను సకటించే
పూర్ణం చూపులు.

‘కాని వస్తున్నారేమో, వస్తే బావుండును’ అని లోపల
ఉద్దేశ్యం.

జబ్బుగా ఉందని ఉత్తరం వ్రాస్తే బయలుదేరి వస్తున్నా
రని ఆశ.

ఒకరోజున దిగాడు పూర్ణం మామగారు. మామగారి
వెనక ఇంకా ఎవ్వరైనా ఉన్నారేమో అని ఆశతో చూశాడు
పూర్ణం. ఎవ్వరూ లేరు. దమ్మిడికాసంత మొగమైంది. కను
గొనల్లోనే ఎపరికి తెలియకుండా ఇంకజేశాడు బట్టతో కన్నీటి
బొట్లను.

‘ఎల్లా ఉంది వంట్లో’ అన్నాడు పూర్ణం మామగారు.
“గుండెనంజన్నారు వైద్యులు. ఇప్పు డొక మాదిరిగా ఉంది”
అన్నాడు పూర్ణం.

“బావగారూ ! దశమినాడు బావుంది. కోడల్ని కుట్టి
వాడినీ తీసుకురండి. చూశారుకదా పూర్ణం వంట్లో సుస్తీ!”
అన్నాడు పూర్ణం తండ్రి.

“కొద్దిగా నెమ్మదిగానే ఉందికదా ! సరే, దశమినాడు
తీసుకువస్తాను. దూరాభారం. మీ వుత్తరం అందిన తరువాత,
మంచిరోజు దొరకలేదు” అన్నాడు పూర్ణం మామగారు.

అయిదోనెలలో శోభాపురం నుంచి పిల్లవాణ్ణెత్తుకుని
దశమినాడు బయలుదేరింది వెంకటలక్ష్మి.

భర్తని చూడాలన్న వుత్సాహం, వంట్లో ఎల్లా వుంటుంది అన్న ఆదుర్దా, నెమ్మదిగానే ఉండని తెలిసిందికదా అని మళ్ళీ హృదయానికి నచ్చచెప్పుకున్న ధైర్యం.

బండి బయలుదేరింది. సందుమలుపు తీరిగింది. అంత వరకూ ఎవ్వరూ ఎదురుగా రాలేదు. తరువాత ఒక వితంతువు మాత్రం.

అయితే ఈ మాత్రానికి పట్టించు దేనికి? దారి వెంబడి ఎంతమంది తిరుగురు కనక.

బండి ఇందుపల్లిదాకా వెళ్ళింది. తరువాత రైలుప్రయాణము. బెజవాడ స్టేషను వచ్చింది. రైలు భయంకరంగా కూత వేసింది. ఏలూరు స్టేషనులో దిగారు. మళ్ళీ బండి చేసుకుని బయల్దేరారు.

ఇసుక ఊరు. బండి నెమ్మదిగా ఊళ్ళోనే నడుస్తోంది. ఊరు చివర ఇల్లు. అస్తమయం పూర్ణంగా అయింది. బండి ఇంటికేసి వచ్చేస్తోంది. సందెకసువు చిమ్మడానికి ఒకావిడ బయటికి వచ్చింది. వెంకటలక్ష్మిని చూసింది. ఆవిడకీ వెంకటలక్ష్మికీ అపరిమితమైన స్నేహం.

“ఎప్పుడు వచ్చినా పలకరించేది. కొడుకు నెత్తుకువస్తే అంత చూడ్డానికే యిష్టం లేనట్టు లోపలికి వెళ్ళిపోయిందేం ఆవిడ?” — ఆశ్చర్యం కలిగించింది వెంకటలక్ష్మికి.

ఆవిడే కాదు, అందరూ అల్లా తెల్లపోతా రెండుకు తన్ను జూసి?

బండి సరాసరి వాకిట్లో ఆగింది. త్వరత్వరగా మండువా
లోకి వెళ్ళింది. కాళ్ళు కడుక్కోడానికి నీళ్ళు లేవు. తన భర్త
అరుగుమీద కూర్చోడం మామూలే! “అత్తయ్యా! వా రేదీ?”
అంటూ గదిలోకి వెళ్ళి చూసింది.

ఎవ్వరో తన చేతిలోంచి బట్టను బయటతరంగా లాక్కుని
వెంకటరాజ్శ్రీ ముందుగానే చేతి కట్టారు.

పుట్టం తట్టి బట్ట పడుకుని వెళ్ళి కోడల్ని కాగిలించు
కొని, ‘ఈ వేళికి అయిదే అయ్యా’ అంటూ గొల్లుమంది.

వెంకటరాజ్శ్రీ కాగిలిలోంచి నూదలు వదికిన వృక్షం
మోస్తరుగా విరుచుకు పడింది.

నెమ్మదిగా బట్ట తొక్కి తీసి ఇరుగూచి “గురూ వచ్చారు.
ముక్కుమీద వేలేసుకున్నారు. నీ నూలు, నీరుమీద ఎంతకొత్తగా
వున్నాయి. ఆ ముఖంలో ప్రాధుప్యం వున్నట్లే కనుపించడంలేదు.
భగవంతుడికి కన్ను కుట్టడం” అని అన్నారు.

“నాన్న చేతి కియ్య, నీ చూడాలే” అన్నాడు
అబ్బాయి. ఇల్లా తరగవలసి వుంటే కావాలి” అని ఆవురు
మన్నాడు, పూర్ణంతండి.

కొంతసేపటికి వెంకటరాజ్శ్రీకి తలీవి వచ్చింది కాని
ఏం లాభం? కళ్ళు మూసినా తరచినా ఒక్కటే అంధకారం.

మళ్ళీ జనాంతికం “బంగారునాయన పుట్టాడు. ఏ గడి
యను పుట్టాడో—తండిని పొట్టని పెట్టుకున్నాడు” అంది పసి
పిల్లవాణ్ణి వుద్దేశించి మరొక బహుసంతానవతి.

పూర్ణం తండ్రిదగ్గరికి ఒక ముదివగ్గు వెళ్లి 'డోరుకో' నాయనా! డోరుకో- భగవంతుడు ఈ బొమ్మని ఇల్లా చూపించి- ఆ బొమ్మని అల్లా లాగేశాడు.

ఒతు కంతా ఒకనాటకం,

అంధకారంలోనే వెలుగుంది."

అన్నాడు.

లో కు వ

ఎంత సేపటినుంచి అల్లా బాదుతున్నాడో తెలియదు కాని, ఒక్క-మూటగా గుండెల్లో 'ధణా' మని గుద్దిపట్టుగా తలుపు చప్పుడు వినిపించింది. 'ఎవరు చాలని కేక వేసి వెంటనే ఇంకా ఎంతరాత్రి వుందోనని గడియారంవంక చూశాను. అప్పుడే గడియారం మూడుగంటలు కొట్టింది. వీధి తలుపు మాత్రం బందిపోటు దెబ్బగా అదిరిపోతోంది. కళ్లు నులుముకుంటూ ఎంతో చిరాకుగా, వచ్చిన మనిషికి గట్టిగా బుద్ధిచెప్పిపంపిద్దాం- ఎప్పుడూ అల్లా చెయ్యకుండా- అన్నంత కోపముతో ఒక్క-మూరుగా తలుపు రెండురెక్కలూ భార్లగా తీశాను. "కొంప కూలిందండీ శాస్తుర్లుగారూ!" అంటూ సోమయ్యగారు సన్ను కావిలించుకుని ఏడవడం మొదలుపెట్టాడు. నా కంతా ఆశ్చర్యంగా వుంది. 'ఏమిటీ-ఏదై నా దొంగతనమా? నిదానించండి, ఏమిటీ ఆ ఆయాసం' అన్నా నా కేం అర్థముకాక. "అర్థం కాదు, ప్రాణమేనండో... శాస్తుర్లుగారూ" అంటూ బిగ్గరగా ఏడవడం మొదలుపెట్టాడు. 'ఏమిటండీ? ఏమిటండీ' అని వెంట బడి అడిగినా చెప్పడే. చివరకు "ఇదిగోనండీ- చూడండి" అంటూ ఒక వుత్తరం ఇచ్చాడు నాకు. 'మీరు కాసేపు నిదానించండి' అంటూ వీధి తలుపు గడియ వేసి ఆయన్ను కూడా హాల్లోకి తీసుకు వచ్చాను. ఆ వుత్తరం ఎంతో వణుకుతూ వ్రాసిన అక్షరాలతో ఇల్లా వుంది.

చ ర మ లే ఖ

“ప్రియమైన భర్తగానికి—

కడసారి నమస్కారాలు మీకూ నాకూ ఇన్నాళ్ళూ జరిగిపోయింది. గడచింది స్వల్పం. శేషం విశేషం.

మీ చేత అనుమానింపబడ్డ నేను మీదగ్గర వుంటే మీకుమాత్రం ఏం సుఖం? ఆ అభిప్రాయం కలిగినంతవరకే గాని కలిగినతరువాత సంసారం పొత్తుపడుతుందా?

అందుచేత... అసలేకుండా వున్నాను—ఆ మాట... పోతాను.....

నాకోసం మీరు బావులు చెరువులు వెదకించడం కాని, ఇతర విషయకమైన ఆచోకి తీసే ప్రయత్నాలు కాని నిష్ప్రయోజనం.

మీ సగలు యావత్తూ-ఇనప్పెట్టెలో, మూడో అరలో పెట్టాను..... తాళంచెవ్వి మామూలు చోటనే వుంది.

ఆ రెండేళ్ళ పిల్లవాడు బ్రతికి బట్టకట్టే అదృష్ట ముంటే, మన శంభుశాస్త్రిగారి చేతనే చదువు చెప్పినై, నేను ఏ లోకంలో వున్నా సంతోషిస్తూ వుంటాను. మీరు నాపిషయం మాత్రం మరచిపోండి.”

సోమయ్యగారి కండువా తడిసి ముద్దయింది. ఆపుత్రరం ఆయన కిచ్చేశాను. “అన్యాయంగా పొరపాటు పడ్డానండి భాస్కర్లుగారూ - బహుయోగ్యురాలండీ - ఎంతో తెలివ

కలదండీ—స్త్రీహత్యా సాతకం మూట కట్టుకున్నానండీ”
అంటూ మళ్ళీ ఏడవడం మొదలుపెట్టాడు పాపం ఆయన.

నిజానికి ఆ అమ్మాయి మంచి అందకత్తె. చురుకైనది కూడాను. అవిడకు నీ పంట ఎంతో గౌరవమూ, భక్తి. “అన్నయ్యగారూ” అంటూ పిలుస్తూ వుండేది నన్ను. ఆ అమ్మాయి ముఖంలో చాలా స్వల్పమైనా దీనికూడా కనిపించేది కాదు. ఇది మళ్ళీ ఇంటికి రాగానే ప్రక్కనే గుసగుసలు.

కాని ఎందుకంటే ఆ అమ్మాయి పోయిందంటే సమస్య కుదరడం లేదు. అది చూడకే వాడే పోయినా? — కాకపోతే యీ వుత్తరం.....

‘అసలు బాగిని కట్టడానికి’ అని అడుగుదా మనిపించింది సోమయ్యగారిని. వాడు అయిన ముఖం అబ్బకోలేక వుత్తరం చూపించాడు. అది చూసి వాళ్ళిద్దరిమధ్యా వద్ద నా కోరిక గా) ఛం బాగి పూర్తవచ్చు ననుకొని సోమయ్య గారిని - ఇంతకు ఇట్లా బాగవలసిప్పుట్టి—బాగింది. పాపం మీ దేం చేస్తారు! ఈ వుత్తరం చదివిన తర్వాతయినా ఆవిడ చచ్చిపోయినట్లు నాకు నమ్మకం కలుగడంలేదు. పట్టెంట్టికి వెళ్ళి వుండవచ్చు. ఆ విషయం కాస్త దర్భాపు చేయించండి’ అన్నా.

సోమయ్యగారిని ఇంటిదాకా దిగపెట్టి వచ్చి పిడిమంచం మీద కాస్త వెన్ను వాల్చా, ఇంకా పొద్దుందికదా అని-మళ్ళీ ఇదే ఆలోచన.

ఆడవాళ్లు ఎంతకై నా సాహసిస్తారు. మగవాడికి ఏ తక్కువ చేతనైనా అనుమానం కలిగి స్తేమాత్రిం—కొట్టిగా ఒత్తిడి చేస్తేమాత్రిం.....పండంటి కాపరాన్ని వదలి, పండంటి కొడుకుని వదలి...జీవితానికే స్వస్తిచెబుతారా? అది ఏం తెలివిగలిగి చేసినపని? చచ్చి ఎవర్ని సాధిస్తుందీ అమ్మాయి?

ఈ మొగవాళ్లు మాత్రం—అడ్డమైన దానికి అనుమానపడడమే. కొంతమందిబతుకు పెళ్లాన్ని కళ్ళతో గిరిగీయడంతోనే తెల్లవారుతుంది. పాపం! అమ్మాయికలైన స్త్రీలు ఏం మాట్లాడినా వీళ్లు పెడర్థాలు తీస్తారు. తెల్లవారి లేస్తే ఏదో పనిపెట్టుకుని ఆ కాస్తమాటా అని, చావా చితకా బాదే వారు కొందరూ- అసలు యేదో వున్నట్టూ తమ బుద్ధికాశలం చేత అది తాము గ్రహించినట్లుగా ఆ మనిషి, అనగా పెళ్లాం గ్రహించా లని కొంద రూరికే తపిస్తూవుంటారు. ఏపాపం ఎరగని ఆడవాళ్లు కళ్ళల్లో నీళ్ళు నింపుతూ వుంటే ఆనందించే మగవాళ్ళు కొందరూ, 'ఆడవాళ్ళకు టక్కులు తక్కువా' అని పాపం వాళ్ళు ఏడుస్తున్నా ఇంకా ట్రోభాపెట్టేవాళ్లు కొందరూ. నిజంగా ఏపాపం ఎరగని వాళ్ళకి ఒకప్పుడు వీళ్ళమాటలేదైనా నేర్పవచ్చుకూడా. కాస్త సున్నితమైన మనస్సుకలవాళ్ళుంటే ఆ మాటలే వాళ్ళ ప్రాణాల్ని తీస్తాయి. తొందరపడి అన్నవాళ్ళు తర్వాత విచారి స్తేమాత్రిం ఏం ప్రయోజనం?

ఆ అమ్మాయిని గురించయినా యీ వాడు పుట్టింది ఇరవై రోజులనుంచే, దానికి చిలవలు పలవలు—ఎంతసేపు!

ఆవిడ - పాపం - పుష్కరంలో తన కొడుక్కి నా చేతనే చదువు చెప్పించాలంటి... విచ్చిత్తికి నా మీద ఎంత గౌరవం! అయితే ఆవిడ బోధలో తన రహస్యం బైటపడిన తర్వాత ఇంక నిన్ను యోజన వున్నా, అందుచేత తాను మరొక చోటుకు పోయి పాపం నాకు కూడా అర్థం వస్తుందే మరొక దృష్టితో చూడాలి. లాగాలు పీయడం చూడటం ఎల్లాగైనా వస్తుంది. ఆవిడ బోధించినట్లుగా అది అనుకుంటే ఆవిడ శీలాన్ని శంకించాలి అనుకుంటుంది. ఎందుకు పృథ్వాగా మనస్సుతోనైనా పాపం చేయడం.

*

*

*

*

తర్వాత ఇంకా ముళ్ళమూట - 'వసంత ఫిలిమ్స్' వారి కార్యసందర్భమలో నాకు నెలనెక్కువలో పుంటున్న రోజులవి.

ఒక రోజున నా మామూలుగానే స్టూడియోనుంచి చిన్న కారులో ఇంటికి వచ్చి వున్నాను. హఠాత్తుగా నా చూపులూ మావీధి మొదటి మొడవరండాలో నిలుబడిన ఆవిడ చూపులూ ఒక్కసారిగా నిలువబెట్టాయి. నాకు చాలా చిత్రంగా వుంది. కారు సాగినా నేను ఏదో ఆలోచనతో వసక్కి-వక్కి తిరిగి చూశాను. ఆవిడ పగిలడా వదలి అరుగుమీదకు వచ్చి నాకేసే చూడడం మొదలుపెట్టింది. నాకు ఆశ్చర్యం కలిగింది. ఆ సాయంత్రం పికారుకు వెదుతూ ఎవ్వరూ ఇంత పరిచితంగా చూస్తున్నారని నేను ఆ వీధినే తాపీగా నడిచి వెళ్లాను. ఆవిడ మళ్ళీ అదేవిధంగా నాకేసి అదేపనిగా చూడడం మొదలు పెట్టింది. నాకూ యేదో జ్ఞప్తికి వచ్చినట్లుందికాని ఇద మిత

మని నిర్ణయించ లేకుండా వున్నాను. తెలియని చూపులు చూస్తూ సాగి నడిచాను. ప్రొద్దు బాగా పోయినతర్వాత నేను యింటికి తిరిగి వచ్చేటప్పటికి నా కోసం ఎవరో ఒక కుర్రవాడు నిరీక్షిస్తున్నాడు. నన్ను ఆ నంబరు గల యింటి యజమానురాలు రమ్మన్న దన్న కబురు. నాకు పూర్తిగా ఆశ్చర్యం కలిగింది. రేపు ప్రొద్దున్న వస్తా నని కబురుచేశాను.

మరురోజు ప్రొద్దున్న సరాసరి వాడింటి కెళ్లాను. నన్ను చూసి ఆవిడ గిరుక్కున లోపలికి వెళ్ళిపోయింది. వెంటనే ఒక నౌకరు వచ్చి అమ్మగారు మిమ్మల్ని వండాలో ఒక కుర్చీలో కూర్చోమన్నారంటూ నాకు కుర్చీ చూపించాడు. నేను ఉప విష్ణుణ్ణయిన వెంటనే తెరచాటునుంచి ఒక స్వరం ఇల్లా వినబడింది.

“మీదేవూరో సెలవిస్తారా?”

“మాది వసంతపురం” అన్నా వెంటనే స్వరం ఎక్కడో విన్నట్టుగా వుంది.

“ఇల్లెక్కడోకూడా సెలవిస్తారా?”

“బ్లాకిపేటలో వీరవల్లివారి సందులో” అన్నా.

“వసంతపురంలో - వారు - ఆ వీరవల్లివారి సందులో మొదటిలు - పెద్దమేడ.....వారి పేరేమిటి...వారు బాగా వున్నారా?” అంటూ యేమిటో తికమకపడుతూ అడిగింది.

“సోమయ్యగారా....వారు కాలంచేశారు. చాలా యోగ్యుడు పాపం! ఆయన భార్యవియోగం సహించలేక పోయాడు. వారిని మీ రెల్లా యెరుగుదురు?” అన్నా.

“ఎరుక వుండేదిలేండి - అయితే పాపం! ఆయన కేదో పిల్లనాడున్నా డేమా” అంది ఆవిడ. ఈ తడవ కంతం బాగా రుద్దమయింది. ఆడుగ్గా మాంటల్లో కానపోయినా ఉచ్చారణలో స్పష్టంగా కనిపిస్తోంది.

“అతను కులానాగానే వున్నాడు. ఆయన కాలంచేసేటప్పుడు నేనే దగ్గర వున్నాను. ఆ కులాడి మినారిటీ వెళ్ళేవరకూ విద్యబుద్ధులు చెప్పి ఆ స్థితి చూస్తూ వుండమన్నాడు. ఆకుర్రవాడి ఆ స్థితి ఆ కుర్రవాడికి అప్పచెప్పారు. పెళ్ళికూడా చేశాను. అక్కడే తపోవ్రతాలుదానిగారి అమ్మాయి నిచ్చారు” అన్నా.

“ఆ కుర్రవాడి తల్లిదండ్రులు ఏమన్నా తెలిసిందా?” అంది ఆవిడ.

“తల్లిదండ్రులు ఏమన్నా? వచ్చినోతానని వుత్తరం వ్రాసి చచ్చిపోయింది. అయితే ఆవిడ మీ కేమైనా అవుతుందా!” అన్నా.

ఆ ప్రశ్న కేమీ సమాధానం చెప్పకుండా “మళ్ళీ ఒక మాటు నాయుత్తరం కనిపిస్తోందామో - నామీద దయ వుంచి?” అంది ఆవిడ.

నేను బయలుదేరి ఇంటికి వెళ్ళాను. ఇల్లు చేరిన గంటకు నా కొక కవరు పట్టుకువచ్చాడు నిన్నటి నాకరే. అందులో ఇల్లా వుంది.

“శంభుశాస్త్రిగారూ - నమస్కారాలు. నన్ను మీరు గుర్తించకపోయినా మిమ్మల్ని నేను గుర్తించాను. నా ముఖం

మీకు చూపడానికి చెల్లకుండా వుంది. నా పాపానికి యేదైనా నిష్కృతి వుందో లేదో తెలియదుకాని - నా శీలం నేను పాడు చేసుకోవడమే కాకుండా, నేను యోగ్యురాల నని అనిపించు కొనడానికి ఒక వుత్తరం వ్రాసి నా భర్తగారి ప్రాణాలుకూడా పొట్టను పెట్టుకున్నాను. కొడుకును చేతులారా పెంచుకొనే యోగ్యతకూడా లేకపోయింది.

నేను వస్తుతః అంత ద్రోహురాలను కాను—ఇదంతా మా వంటమనిషి చేసింది. రోజురో చిత్రం మాయింటికి తీసుకు వచ్చి చూపించేది. నిజంగా బొమ్మలు బాగుండేవి. ఆచిత్రాల్లో మావంటమనిషి బొమ్మకూడా వుంది. ఒక రోజున ఆ బొమ్మనే చూస్తూన్నాను నేను. ఇంతట్లో మా వంటమనిషి “మీ చిత్రంకూడా వేస్తా డతను. చాలా బాగుంటుంది” దంది. నా కేమీ అక్కరలే దన్నాను. ఆ మరురోజునే ఆ చిత్ర కాగుడు తనకు కావలసిన వా డంటూ వెంటపెట్టుకు వచ్చింది. నేను లోపలకు వెళ్ళి ఆవిడ తీసికొనివచ్చిన చిత్రా లన్నీ ఆవిడ కిచ్చి ఆయన కిచ్చివేయ మని చెప్పాను. ఆవిడ ఇచ్చివేసింది. మరి ఎందుచేతనో అతన్ని చూస్తే గౌరవంకంటే భయమే ఎక్కువ వేసింది. మరికొన్ని రోజులకు నా చిత్రాన్ని త్రివర్ణ యుతంగా తయారు చేయించుకుని తీసుకువచ్చిం దావిడ. ఆవిడను చూసేటప్పటికి నాకు కోపం వచ్చింది. కాని చిత్రం బాగా వుంది. ‘పరాయి మొగవాడు నా చిత్రాన్ని వ్రాయ డమా!’ అనే శంక నా హృదయాన్ని గాఢంగా బాధించింది. ఆ బొమ్మను త్రిప్పివేద్దామా అని అనుకున్నాను. నా బొమ్మ

అతనిదగ్గర దేనికి? అని అనుకుంటూ 'ఎందుకు వ్రాసినట్టు
 'యీ చిత్రం' అన్నాను మా వంటమనిషితో. 'మీకు బహుశా
 రించటానికి' అంది. 'ఏమిటి, నాకు బహుశారించడమా—
 యెంత తప్పయిన విషయం - దేవు ఆయన/యేమిటిది - అంటే
 యేమని సమాధానం చెబుతాను! నా చిత్రాన్ని పరాయి
 మొగవాడు వ్రాసి నాకు బహుశారించాడూ అంటే యెంత
 సంశయించాలోనిన విషయం' అని మనస్సులో అనుకున్నాను.
 ఆ చిత్రాన్ని చింపివేయూ అనుకున్నాను కాని చింపివేయలేక
 పోయాను. నా హృదయం యేదో మోసం చేసినట్టుగా కొట్టు
 కుంది. దాన్ని యెవరూ చూడని ప్రదేశంలో భద్రంగా
 దాచాను. ఆ చిత్రాని కయిన ఖర్చు తీసుకువెళ్లమని ఆవిడతో
 అంటే 'అతను తీసుకోనన్నా' డని జవాబు. చిత్రాన్ని నే
 కోరకుండా పరాయి మొగవాడు వ్రాయడం - మూల్యం
 తీసికోకపోవడం - అనే విషయాలు నా మనస్సును బాగా
 మెలివేళాయి.

తర్వాత ఒకరోజున నా భర్తగారి నడిగే నేను వంట
 మనిషిని తీసుకొని, సినిమాకు వెళ్లాను. హాలుదగ్గర నా
 కా చిత్రకారుడు కనిపించాడు. మా వంటమనిషి చాలా చను
 వుగా అతనితో మాట్లాడింది. పైగా నావంక దూసి 'మీ
 చిత్రం వ్రాసింది వీరే అంటూ' అంతకు పూర్వం నే నెరగనట్లు
 మాట్లాడింది. నాకు ఏమనాలో తెలియలేదు. కాని అతను
 యేదో సమాధానాన్ని నిరీక్షిస్తున్నట్లుగా నుంచున్నాడు.
 'అల్లాగా' అన్నాను, అసహ్యం, సిగ్గు లోలోపల అణచు

కుంటూ, ఆరోజున సినీమా చూసిన తర్వాత కూడా మేము జట్కా ఎక్కి వెళుతుంటే 'వెల్లివస్తా'నని నాతోనూ మానంట మనిషితోనూ చెప్పివెళ్లాడు.

ఒక రోజున మా వంటమనిషి బలవంతమీద ఎగ్జిబిషను చూడడానికి వెళ్ళాను. అక్కడ అనేక చిత్రాలు అలంకరించబడ్డాయి. హఠాత్తుగా ఒకటి నాదృష్టి నాకర్పించింది. నేను వెంటనే మా వంట మనిషివంక చూశాను. ఆవిడా నన్ను చూస్తూనేవుంది. నా కెంతో సిగ్గేసింది. యెగ్జిబిషనుకు వచ్చిన వాళ్ళంతా ఆ బొమ్మవంక చూడడం, వెంటనే నావంక చూడడం. ఆ బొమ్మలో చిత్రకారుని పోలికలు గల ఒకడు నన్ను చుంబిస్తున్నట్లుగా వ్యాయాసపడివుంది. నేను వెంటనే బయటకు వచ్చి ఆ వంటమనిషిని దాని విలువయిచ్చి ఆ చిత్రాన్ని కొనుక్కురమ్మనాను. ఆవిడ కొనుక్కుచ్చింది. నేను దాన్ని ఇంటికే తీసుకువచ్చి పరాపరా చింపి నీళ్ళకాగుక్రింద మంట పెట్టాను. ఆవిడను నాకరీలోంచి తొలగిస్తానని గట్టిగా మందలించాను.

ఆవిడ అతనితో యేమిచెప్పిందో యేమిటో - ఆ మరు రోజు అతను తయారయ్యాడు మా యింటికే. ఇంట్లో యెవ్వరూ లేరు. వారు యెక్కడకో బయటకు వెళ్ళారు. ఇంట్లోకల్లా పచ్చేసి "నాది తప్పయితే ఊమించండి- బొమ్మలోనై నా కోరిక తీర్చుకోకూడదా" అంటూ ప్రార్థించాడు. నాకు చాలా అసహ్యం వేసింది. ఏమిటి - పైగా సిగ్గులేక ఒక జిజ్ఞాసువు ప్రశ్నించినట్లుగా తాపీగా మాట్లాడుతాడేమో - అనిపించింది.

‘సిగ్గులేక మాట్లాడవచ్చావా! వెళ్ళు వెళ్ళు’ అన్నా.

“వచ్చిపోకోవం యెల్లాగూ వచ్చింది కాని ఆ కోరిక భావనాప్రపంచంలోనే వుండకుండా అనుభవంలో నిలుపుకుందామని వుంది” అంటూ ఇలాంటి వచ్చి బలవంతంగా నా రెండు చెంపల్ని గట్టిగా ముద్దు పట్టుకున్నా ఉతను. నీను నా రెండు చేతులతో బలంగా అతని ముఖమీద చీలిచాను. వెంటనే అతను క్రిందబడిపోయాడు. నాకు కంపనం వుట్టింది. అతనికి ముక్కు వెంట గడ్డిని కారడం ప్రారంభించింది. ‘వెళ్ళు వెళ్ళు, ఇప్పటికైనా ముద్ది పుచ్చుకుని’ అన్నా బింకంగా. అతను లేవ లేదు. నాకు భయం వేసింది. అతని ప్రాణం రెల్లపోయిందేమో నని వెంటనే యీ వీడ వదిలిపోతే చాలన్నట్టు అతని ముఖమీద రెండుచెంబుల నీళ్ళు కొట్టి ఆ నెత్తురు తుడిచి వేశాను. అతను మళ్ళీ హఠాత్తుగా లేచి నా జాలిని లోకువగా తీసుకుని నా చెక్కిలిని చుంబించి చుబుకం పుచ్చుకుని “మళ్ళీ వస్తాను. ఈ దీనుడికి నిన్నునుభవించవలె నని కాంక్ష కలిగింది. నీవు నన్ను చీల్చింది కాకులకు వేయించినా సరే” అంటూ న న్నదుముకుని వెంటనే వెళ్ళిపోయాడు. సాయంత్రం ఆ వంటమనిషి వచ్చింది. కాని ఆవిడ నేమంటాను? ఆవిడతో మాట్లాడడం తగ్గించాను. ఆయనతో చెబుదామంటే సిగ్గు! ఏమని చెబుతాను! చెప్పినా బాగుండేదేమో!

తర్వాత మరిరెండురోజులకు వచ్చి నాజాలిని లోకువగా తీసుకుని ప్రపంచంలో మే తప్పును - అందులో ముఖ్యంగా ఆడదానితప్పును - లోకం క్షమింపదో ఆ తప్పును నాచేత

చేయించా డతను. క్రమేపీ అది ఏడలేని సంబంధ మయింది. ఒకరోజున నాభర్త అతడు మా యింటినుంచి బైటికి వెళ్ళడం చూచి నన్ను దండించారు. నేను బొంకాను. కాని వారు నమ్మలేదు. నేను వెంటనే అతనితో యీ విషయం చెప్పాను. అతడు నన్ను కలకత్తా తీసుకుపోయి నాకు దేవేంద్రభవనం కట్టిస్తానన్నాడు. నే నతన్ని నమ్మి పిల్లవాణ్ణి సైతం వదలి పుట్టింటి గౌరవానికి తిలోదకా లిచ్చి అతనితో ప్రయాణ మయ్యాను. ఆ లేఖలో గడుసుతనం భర్తృహత్యకూడా చేయించింది. ఆ చిత్రకారుడు కొన్నాళ్ళనరకూ బాగానే చూచాడు. తర్వాత కొంతన్నే హితులజట్టును ఇంటికి పోగుచేసి వాళ్ళకూ నాకూ ఏదో అక్రమమైన సంబంధం అంటకట్టి మళ్ళీ ఉచ్చిష్టంలో స్వార్థపరత్వం చూపించి ఒకరోజున నాతో చెప్పకుండా లేచిపోయాడు. నాకు అతని మిత్రులతో మెలగడం తప్పనిసరై కేవలం గణికాగృహంగా ఆ యింటిని మార్చి వేశాను. లేకపోతే నా భోజనం యింటిందై గడవడం కష్టమయింది. అనేక శ్రీమంతులు పాదాకాంతు లయారు నాకు. ఈ మేడా ఇప్పు డున్న లక్షరూపాయలూ ఇల్లా సంపాదించి సవే. పాపానికి తగినశిక్ష యీ జన్మలోనే అనుభవించాను.

దయ వుంచి నా పిల్లవాణ్ణి ఒక్కసారి యిక్కడకు రప్పిస్తే సంతోషిస్తాను. రేపు ఒకమాటు తప్పకుండా వస్తారని ఆశ. ఈ భ్రష్టురాలియందు మీకు అసహ్యం కల్గవచ్చు కాని నన్ను పశుగణంలో లెక్కవేసిఅయినా జాలిపడవలె నని ప్రార్థన.*

ఈ పుత్రరం చదివేటప్పటికి నాకు మబ్బు విడిసట్లయింది. వెంటనే ఆవిడ కుమారుడికి 'వైరు' చేశాను. అతను మూడవ రోజు మధ్యాహ్నానికి వచ్చాడు. ఆ సాయంత్రం అతన్ని కూడా వెంట వెళ్తుకుని ఆ యింటికి వెళ్ళాను. ఆ కుర్రవాణ్ణి చూసి ఆవిడ ఒక్కమారుగా వచ్చి కాగిలించుకుంది. ఆ కుర్రవాడికి నేనేమీ చెప్పలేదు. అతడు తెల్లబోయి నావంక చూస్తూ ధైర్యం తెచ్చుకుని ఆవిడను ఒక నెట్టు నెట్టి "దూరంగా వుండు. ఎవరు నువ్వు?" అన్నాడు.

"మీ అమ్మరా, చంద్రం" అన్నా నేను.

"మా అమ్మ చిన్నప్పుడే చచ్చిపోయింది" అన్నాడు అతను.

"కాదు. అల్లా అని లోకం అనుకుంది. ఆవిడ బ్రదికే వుంది. పోలిక తెలియడం లేదా?" అన్నా.

"ఇక్కడ వుండవలసిన కారణం!" అన్నాడు.

"ప్రార్థన" అన్నా నేను టూకిగా.

అర్థం చేసుకున్నాడు చంద్రం. "అనుభవించ మనండి" అన్నాడు, నెమ్మదిగాను నూటిగానూను.

"మాతృవిమర్శనం మహాపాపం. నోరు ముయ్" అన్నా నేను.

చంద్రం తక్షణం నిష్క్రమించాడు. మాతృహృదయా వస్థని చూడలేక నేను నడిచాను.

బెజవాడ: ఆంధ్రగ్రంథాలయ ముద్రాక్షరశాలయందు
అ. వెంకటరత్నం, M. Sc. గారిచే ముద్రింపబడియె, 1943.

మణిమాలికా గ్రంథమాల

నేటికి వెలుగు చూచిన మణులు.

పైడిపాటివారి

రచనలు

౧. తూటిరం ౪ అ.

శయగుచ్ఛం
కవిత్వంపై చురుకు
విసుర్చు

౨. దేశం (జాతీయ గీతములు)

దేశభక్తి ప్రబోధం
ఆంధ్రుల అకరాన్ని గూడ
గొన్న గ్రంథం. ౪ అ.

౩. నీలం (కథాసంపుటి) ౪ అ.

సాంసారిక జీవితం ప్రతి
బింబించే చిత్రాల సన్ని
కథలు.

అక్కపెద్ది సత్యనారాయణ

గారి గ్రంథములు

౧. అమృతసిద్ధి ౪ అ.

పద్య కావ్యము
మద్రాసు, ఆంధ్ర, విశ్వ
కాపరిషత్తులచే ఇంటర్మీడి
యేటుకు పతనీయముగ నిర్ణ
యింపబడిన మధుర కావ్యం.

౨. దాస్యవిముక్తి 1 రూ.

కవిసార్వభౌముని ప్రశం
సల నందిన కావ్యరాజము.
గరుత్మంతుడు అమృత
మిచ్చి తన తల్లి దాస్యమును
వొలగించుట ఇందలి ఇతి
వృత్తము.

కృత స్థాపకులు:

అక్కపెద్ది సత్యనారాయణ, P. O. L.

హిందూప్రెస్సులు, బెజవాడ.

&

విద్వాన్ పైడిపాటి సుబ్బరామశాస్త్రి.

కాయపురం, ఉయ్యూరుపోస్టు.

త్వ ర లో

అం ద్ర శ్రీ
పద్యకావ్యము

వా సం తి
నవల

ప్ర వా శం
కథలు

TELUGU

NEELAM: By Vidwan Pydipati
Subbarama Sastri (Mani-
malika Grandhamala, Saya-
puram, Vuyyur P. O. Price
As. 8.)

This booklet is a collection
of four stories, dealing with
mishaps in love and marriage.
The author has a rare capacity
for creating pathos. The lan-
guage is somewhat provincial,
but is throughout racy.

—Hindu 2-5-43